

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Arhiivinduse osakond

Kristel Zimmermann

Pärnu lastekodu aastatel 1950-1987

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Aigi Rahi-Tamm

Tartu 2019

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Hoolekande ajalugu.....	6
2. Pärnu lastekodu üldiseloostus.....	9
2.1 Lastekodu asutamine ja tegevus kuni 2017. aastani.....	9
2.2 Lastekodu kasvandikud.....	11
2.3 Lastekodu personal.....	12
2.4 Lastekodu nõukogud.....	14
2.5 Šeflus.....	15
3. Pärnu lastekodu eluolu.....	17
3.1 Kasvandike päevaplaan.....	17
3.2 Toitlustamine.....	18
3.2.1 Lastekodu abimajand aastatel 1957-1972.....	19
3.2.2 Probleemid toitlustamises.....	20
3.3 Hügieeniline olukord.....	22
3.3.1 Hügieeniprobleemidest.....	24
3.4 Õppe- ja kasvatustöö.....	26
3.4.1 Õppetöö lastekodus.....	26
3.4.2 Õppeedukuse tagamine.....	28
3.4.3 Töökasvatus.....	29
Kokkuvõte.....	32
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	34
Summary.....	37

Sissejuhatus

Lastekodud on asutused, mis on mõeldud asenduskodudeks orbudele ja nendele lastele, kellele pole mingil põhjusel võimaldatud korralikku vanemlikku hoolt. Selliste laste üleskasvamist mõjutavad lastekodude elu-olu ja tegevus kas ühel või teisel viisil samamoodi nagu tavakodudes kasvanud lapsi mõjutavad nende perede tingimused ja võimalused.

Lastekodude ajaloole ja tegevusele on siiani Eesti ajalookirjutuses üsna vähe tähelepanu pööratud. Lastekodud on ja olid osa ühiskonnast, millede uurimine peegeldaks lisaks lastekodude endi toimimisele ka vastava ühiskonna suhtumist eritähelepanu ning hoolt vajavate probleemide lahendamisel. Olukord Nõukogude Liidu aegsetes lastekodudes iseloomustab ühtaegu asenduskodude tegevust kui riigi poolseid hoiakuid ning lahendusi vanemateta laste kasvatamisel.

Käesoleva töö eesmärk on anda ülevaade Pärnu lastekodu üldisest eluolust ja tegevusest 20. sajandi teisel poolel, mis lisab teavet ka Eesti lastekodude ajaloole. Pärnu lastekodu oli iseseisev lasteasutus kooliealistele lastele, mis tegutses ajavahemikul 1838-1987. Alates 1920. aastast kuni 1987. aastani asus see Pärnu linnas Rääma linnaosas Raba tänaval. Uurimuse siht on analüüsida lastekodu toimimist nõukogude oludes. Igapäevaeluliste probleemide mõistmiseks on valitud välja kasvandike argielu kõige rohkem mõjutanud valdkonnad ja lapse kasvamist mõjutavat aspekti nagu toitlustamine, lastekodus valitsevaid hügieenilised elutingimused ning haridus- ja kasvatustöö. Ajaliselt on käsitlemise fookuseks Nõukogude Liidu periood, täpsemalt ajavahemik 1950-1987. Valikut on oluliselt määranud analüüsiks vajaliku dokumentatsiooni olemasolu.

Historiograafia. Väliskirjandusest võib mitmeid Nõukogude lastekodude kohta leida mitmesuguseid käsitusi lastekodude ajaloost, sealhulgas Nõukogude Liidu perioodi kohta. Catriona Kelly on uurinud Venemaa laste eluolu ning nende kasvatamisega seotud institutsioone, sealhulgas lastekodusid ja ühiskondlikke hoiakuid 20. sajandi ulatuses, mis annab tervikliku ülevaate laste elukorraldusest.¹ Judith Harwin on kitsamalt käsitlenud lastehoolekannet Nõukogude perioodil, rõhutades laste kollektiivset toimimist ning vastastikust abistamist probleemide tekkel.² Alan M. Ball on kirjutanud näljahädade, Oktoobrirevolutsiooni ja Esimese maailmasõja tõttu oma pere ja kodu kaotanud lastest, käsitledes sealhulgas ka küsimusi, mis tekkisid seoses lastehoolekandega Nõukogude Liidu algaastail.³ 1920.-30. aastate igapäevaelu aspekte uurinud Loraine de la Fe käsitleb teeb eriliseks see, et ta on Vene laste lapsepõlve analüüsinud geograafiliselt kahe erineva asukoha, linnastunud Moskva ja perifeerias asuva Kalmõkkia näitel.⁴ Hoolekannet NSV Liidus, sealhulgas pere- ja lastehoolekannet on käsitlenud mitmed autorid nagu Bernice Q. Madison⁵, Margaret K. Stolee⁶ jpt. Viimatinimetatu toob esile kodutute laste probleemistiku alates Esimesest maailmasõjast kuni 1950. aastate teise pooleni, analüüsides ennekõike hüljatud laste arvukuse kiire kasvu põhjuseid. Võrdlevat lähenemist pakub 1970.

¹ Kelly, Catriona. (2007). *Children's World: Growing Up in Russia 1890-1991*. New Haven: Yale University Press.

² Harwin, Judith. (1996). *Children of the Russian State 1917-95*. England: Avebury.

aastal Urie Bronfenbrenneri avaldatud uurimus, mis aitab mõista nõukogulikkude ühiskonda.⁷ Taustainfot lastehoolekande erinevustest pakub David L. Ransel käsitlus.⁸

Eestis napib lastekodudele keskenduvat kirjandust. Ilmunud on mõningad mälestusraamatud, kus on teavet konkreetsete asutuste tegevuse ja olustiku kohta. Vello Juurma on kokku pannud raamatu Helme lastekodust, mis kajastab mälestusi ja mõningat sisekorralduslikku informatsiooni (kasvandike nimekirjad, väljavõtteid arhiivimaterjalidest) ajavahemikus 1947-1963, pakkudes selliselt teatud võrdlusmaterjali Pärnu lastekodu tegevuse uurimiseks.⁹ Ajaloolase haridusega Ardo Niinre on koos Age-Li Liivakuga koostanud teose Saksi lastekodust aastate 1949-1984 kohta, mis sisaldab ka kasvandike meenutusi.¹⁰ Ajakirjanik Hans Treimann on kirjeldanud Maidla lastekodu tegevust aastatel 1946-2004.¹¹ Lastekodude kohta on Tartu ülikooli sotsiaalteaduskonnas käsitletud mõningaid bakalaureusetöid, mis ei uuri mitte asutuste ajalugu vaid pigem hoolekannet tänapäeval, käsitledes eelnevat konteksti loomiseks. Pärnu lastekodu varasemat ajalugu alates asutamisest kuni 1940. aastani on uurinud Merje Maripuu ja Jarmo Siim.¹²

Teatud taustainfot on võimalik leida ajakirjanik Ene Hioni koostatud kogumikust Narva ja Vaivara lastekodude evakueerimisest Venemaale Teise maailmasõja käigus ning nende edasist käekäiku Nevjanski linnas.¹³ Sealsed lastekodu kasvandikud on kirjeldanud oma elu nii sõjaoludes kui hiljem, pakkudes selliselt teatud lühiteavet ka Eesti lastekodude kohta. Lühidalt on Eesti lastekodude kasvandike evakueerimisest Venemaale Teise maailmasõja ajal kirjutanud ka Peep Varju.¹⁴ Tervikuna iseloomustab avaldatud käsitlusi keskendumine kas teatud ajaperioodile või üksiküsimusele, üldisem käsitlus hoolekandesüsteemist nõukogude ajal nagu ka olukord tollastes lastekodudes ja nende võrdlev analüüs vajab alles teostamist.

³ Ball, Alan M. (1994). *And Now My Soul Is Hardened: Abandoned Children in Soviet Russia, 1918-1930*. Berkeley: University of California Press.

⁴ De la Fe, Loraine. (2013). *Empire's Children: Soviet Childhood in the Age of Revolution*. Florida: Florida International University.

⁵ Madison, Bernice Q. (1968). *Social Welfare in the Soviet Union*. Stanford: Stanford University Press.

⁶ Stolee, Margaret K. (1988). *Homeless Children in the USSR, 1917-1957*. *Soviet Studies*, Vol. 40, No. 1.

⁷ Bronfenbrenner, Urie. Condry, John C. (1970). *Two Worlds of Childhood: U.S and U.S.S.R.* New York: Russell Sage Foundation.

⁸ Ransel, David L. (1988). *Mothers of Misery: Child Abandonment in Russia*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

⁹ Juurma, Vello. (2014). *Helme lastekodu 1947-1963*. Pärnu: V. Juurma.

¹⁰ Niinre, Ardo. Liivak, Age-Li. (2009). *Saksi mõis, kool ja lastekodu*. Tallinn.

¹¹ Treimann, Hans. (2005). *Maidla lastekodu aastakümned 1946-2004*. Tartu.

¹² Maripuu, Merje. Siim, Jarmo. (2003). *Pärnu lastekodu loomine ja tegevus kuni 1940. aastani*. Pärnu muuseumi arhiiv.

¹³ Hion, Ene. (1990). *Valged varesed; Saatust ei valita: intervjuud, meenutused, dokumendid, fotod*. Tallinn: Olion.

¹⁴ Varju, Peep. (2013). *Eesti laste küüditamine Venemaale 14. juunil 1941 kui genotsiidi- ja sõjakuritegu*. Tallinn: Valge Raamat.

Allikad ja metoodika. Peamise allikana on töös kasutatud Rahvusarhiivi Pärnu lastekodu arhiivifondi EAA.P-1055, kus on kokku 215 säilikut: käskkirjad, otsused, lastekodu passid, koosolekute protokollid, aktid, õiendid, eelarved, kinnitatud koosseisude nimestikud, tööplaanid, tegevus- ja aastaaruanded, tööpäevikud ja ametiühingu dokumendid aastatest 1944-1987. Aineistikku on üldiselt iga aasta kohta, väljaarvatud 1940. aastad. Sellest perioodist on olemas vaid mõni üksik säilik. Allikmaterjali puudulikkusest tingituna pole 1940. aastaid uurimustöösse kaasatud. Täiendavalt on kasutatud käsitletud perioodist ka ajakirjanduse artikleid ning võrdlevat kirjandust koolielu kohta tervikuna. Käesolev töös eeldanuks kasutada lastekodu töötajate ja kasvandike isiklike mälestuste kogumist ning kasutamist, paraku ei võimaldanud Pärnu lastekodu juurdepääsu kontaktidele nende isikutega, viidates isikuandme kaitse seadusele, mistõttu ei õnnestunud kahjuks intervjuusid teha ega toimunud kaasaegsete vaatenurgast hinnata.

Struktuur. Uurimistöö on jaotatud kolme peatükki. Esimene peatükk annab lühidalt ülevaate Eesti lastekodude ajaloost. Teine peatükk keskendub Pärnu lastekodu ajaloole selle asutamisest 1838. aastal kuni 2017. aastani, pakkudes läbilõiget lastekodu kasvandikest, personalist ning asutuse sisemisest struktuurist aastatel 1950-1987. Kolmas peatükk analüüsib kolme peamist tegevusvaldkonda, mis mõjutas enam kasvandike eluolu, alates toitlustamisest, hügieenilise seisukorraga seonduvast kuni lastekodus toimunud õppe- ja kasvatustööni.

1. Hoolekande ajalugu

Esimesed andmed hoolekandest Eesti alal pärinevad 13.-14. sajandist seoses seekide, hospitalide ja lauagildide tegevusega. Seegid võimaldasid inimestel saada peavarju ja toitu.¹⁵ Esimene seek Liivimaal asutati piiskop Alberti poolt 1220. aastal Riiga, Tallinnasse rajati 1237. aastal Jaani seek. Hoolekandega tegelesid ka lauagildid, kes toimetasid nende vaestega, kes ei vajanud alalist hooldamist. Kõige vanem lauagild Liivimaa alal oli 1363. aastal rajatud Tallinna Suurgildi juurde.¹⁶

18. sajandil toimus hoolekanne Eesti alal Vene impeeriumi üldistele ja Balti erikorrast tulenevatele kohalikele seadustele. 1775. aastal vastuvõetud kubermanguseaduse alusel pidi igasse kubermangu asutatama üldhoolekande kolleegiumid, mille üheks ülesandeks oli hoolekandenasutuste, sealhulgas lastekodude, loomine ja järelevalve. Balti kubermangudes asutati üldhoolekande kolleegiumid 1783. aastal.¹⁷

Tallinna vanimaks on 1817. aastal asutatud Martin Lutheri nimeline lastekodu.¹⁸ 1866. aastal vastuvõetud vallaseaduse alusel hakkasid hoolekannet korraldama vallad. Üksteist aastat hiljem (1877) võeti vastu linnaseadus, mis sätestas samuti, et hoolekandelasel tegevusega peavad tegelema linnad.¹⁹ Valdades olid hoolekandenasutusteks vaestemajad ning linnades varjupaigad.²⁰

Omariikluse alguses tegutses Eestis 11 lastekodu. 1925. aastal võeti vastu hoolekandeseadus, mille alla kuulusid kõik inimesed, kes kannatasid puudust, sealhulgas ka lapsed:

- vaeslapsed;
- lapsed, kellel isa/ema elasid, kuid ei kasvatanud neid;
- vanematelt äravõetud lapsed;
- mahajäetud lapsed;
- lapsed, kelle vaimset, kehalist või kõlbelist arenemist ähvardas oht.²¹

¹⁵ Raudla, Heiki. (2007). Kodaniku raamat. Türi: Saarakiri. <http://raulpage.org/kodaniku/hoolekanne.html>

¹⁶ Kala, Tiina. Kaljundi, Linda. Kreem, Juhan jt. (2012). Eesti ajalugu II. Eesti keskaeg. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, lk 374

¹⁷ Saarma, Jüri. (1982). Psühhiaatria minevik ja tänapäev. Tallinn: Valgus, lk 137; Rahvusarhiiv. Hoolekanne ja heategevus. Kasutatud: 10.05.2019 http://www.eha.ee/fondiloend/frames/struc_prop.php?id=605&lid=847

¹⁸ Dr. Martin Lutheri nimeline lastekodu 112-aastane. (1929). Kaja, nr. 257, lk 4

¹⁹ Raudla, Heiki. (2007). Kodaniku raamat. Türi: Saarakiri. <http://raulpage.org/kodaniku/hoolekanne.html>

²⁰ Roosileht, Katrin. (2006). Sotsiaalhoolekande institutsionaalsest arengust Euroopas. Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 2004-2005.

²¹ Hoolekandeseadus. (17.07.1925). Riigi Teataja. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=AKriigiteataja19250717>

Lastehoolekannet teostati kolmel viisil: riiklikult, omavalitsuste ja ühiskondlike organisatsioonide abil. Riiklik asutusepõhine hoolekanne hõlmas lastekodusid, emade- ja rinnalastekodusid ning pimedate asutusi. Omavalitsuste olulisemaiks ülesandeks hoolekandes oli lastekodude ülalpidamine.²²

Pedagoog Liidia Paabo hinnangul oli 1941. aastal Eestis 25 lastekodu, kus elas 1660 last.²³ Teise maailmasõja ajal toimetati paljud lastekodud sõja eest Venemaale. Eestist pärit lastekodulapsed olid Nevjanski, Jegorjevski ja Magnitogorski linnades, Uvelka külas ning ka Moskva oblasti Dmitrovo rajoonis. Venemaal asunud lastekodudes võis sellel ajal olla umbes kuussada last.²⁴ Teise maailmasõja lõpul toimetati lastekodud tagasi Eestisse.

Kommunistlike repressioonide ja sõja tõttu oli vanemateta laste arv 1940. aastatel märksa suurenenud, järgnevatel aastakümnetel hakati pigem lastekodusid sulgema, sest hooltvajavate laste arv oli vähenenud. 1950. aastate lõpul oli Eesti NSV-s 35 lastekodu, kus elas umbes 3000 kasvandikku.²⁵ Nõukogude perioodi lõpuks oli lastekodude arv vähenenud 15-le, kus elas kokku umbes tuhatkond last.²⁶ Selleks ajaks muutusid ka põhjused, miks lapsed lastekodudesse elama viidi. Peamised tegurid, miks lapsed nüüd lastekodudesse sattusid, ei olnud enam niivõrd vanemate surm või haigus, vaid perekondlikud (vanemate alkoholismiprobleemid, hoolimatus, laste väärkohtlemine).²⁷

Nõukogude perioodil läks hoolekande teostamise ülesanne riigile ning kohalike omavalitsuste roll kadus.²⁸ Lapsi kasvatati lastekodudes kommunistlikest põhimõtetest lähtuvalt. Lastekodu ülesandeks oli hoida ja kaitsta laste tervist ning elu, tagades neile tähelepaneliku hoolitsuse, korrapärase toitlustamise, riietuse ja kultuur-olustikulised tingimused. Nende nõuete täitmisel pidid kasvandikud tundma end terve ja turvalisena nagu päriselus. Kõik see kõlab äärmiselt idealistlikult, reaalsus kujunes siiski teistsuguseks.

Lastekodud kuulusid kohalike täitevkomiteede haridusosakondade alluvusse. Linnade ja maakondade täitevkomiteede kohustuseks oli jälgida lastekodude tegevust ning garanteerida asutuste varustamine vajalikke asjadega (toit, riided, mööbel, õppevahendid jms). Lastekodud jagunesid väikelastekodudeks (kuni 3-aastased

²² Kõre, Jüri. (2005). Tähiseid Eesti Vabariigi hoolekande ajaloost. Sotsiaaltöö nr. 4, lk 53-54

²³ Paabo, L. (1950). Neist sirguvad tublid kommunismiehitajad. Nõukogude Kool, nr. 7, lk 433

²⁴ Hion, Ene. (1990). Saatust ei valita: Intervjuud, meenutused, dokumendid, fotod. Tallinn: Olion, lk 129, 138, 158

²⁵ Tammar, Ants. (2001). Sügise muudab päikeselisemaks kasvataja Õie. Õpetajate Leht, nr. 23, lk 8

²⁶ Leht, Viive. (1987). Lastekodud meie muutuv asjas. Nõukogude Õpetaja, nr. 49, lk 3

²⁷ Kelly, Catriona. (2007). Children's World: Growing Up in Russia 1890-1991. New Haven: Yale University Press, lk 262; Leht, Viive. (1987). Lastekodud meie muutuv asjas. Nõukogude Õpetaja, nr. 49, lk 3

²⁸ Raudla, Heiki. (2007). Kodaniku raamat. Türi: Saarakiri. <http://raulpage.org/kodaniku/hoolekanne.html>

lapsed), eelkooli- (3-7-aastased lapsed) ja kooliealisteks (7-14-aastased lapsed) kodudeks, seega suunati kasvandikud teatud vanusepiiri ületades ühest lastekodust teise. Lapsi, kes lastekodudesse viidi elama, olid järgmised:

- need, kes olid kaotanud oma vanemad
- lapsed, kelle vanematel/eestkostjatel ei olnud võimalusi nende ülalpidamiseks
- lapsed, kes võeti vanematelt kohtuotsuse alusel ära
- üksikutel juhtudel võis vabade kohtade olemasolu korral vastu võtta ka lapsi, kellel olid vanemad, kuid kes ei olnud võimelised neid erinevatel põhjustel kasvatama.²⁹

Sarnaselt lastekodudele hakkasid 1956. aastast alates lastehoolekandega tegelema internaatkoolid, kus elasid need lapsed, kelle vanematel oli nende kasvatamisega raskusi. Internaatkool võimaldas lastel oma perekondadega kontakti hoida ning nendest mitte liigselt võõristuda. Lapsevanemad maksid laste sealelamise eest raha.³⁰

Lastekodudesse suhtuti ühiskonnas vähemal või rohkemal määral üsna eelarvamuslikult ning lastel oli vähe kokkupuutepunkte ühiskonnaga laiemalt, mistõttu oli neil raskusi teiste sekka integreerumisel. Ühiskonda sulandumist takistas ka see, et lastekodude range kasvatuslik õhkkond pärssis laste vaimseid ja emotsionaalseid vajadusi.³¹ 1980. aastate lõpus hakati pöörama rohkem tähelepanu nendele vajadustele, näiteks nõuti lastekodude juhtkondadelt psühholoogide palkamist, kes aitaks laste vaimseid ja emotsionaalseid võimeid arendada.³²

Taasiseseisvumise perioodil kasvas taas sarnaselt omariikluse perioodiga kohalike omavalitsuste tähendus. Tänapäeval korraldab riiklikku hoolekannet Sotsiaalministeerium, maakondlikult maavalitsuste sotsiaal- ja tervishoiuosakonnad ning omavalitsuste hoolekanne on valla- või linnavalitsuste ülesandeks.³³

²⁹ Lastekodude põhimäärus. (1941). Hariduse Rahvakomissariaadi ajakiri nr. 30

³⁰ Zezina, M.R. (2001). The System of Social Protection for Orphaned Children in the USSR. Russian Social Science Review, vol. 42, nr. 3, lk 56

³¹ Leht. Viive. (1987). Lastekodud meie muutuvajas. Nõukogude Õpetaja, nr. 49, lk 3

³² Kelly, Catriona. (2007). Children's World: Growing Up in Russia 1890-1991. New Haven: Yale University Press, lk 270

³³ Sotsiaalhoolekande seadus (08.02.1995) <https://www.riigiteataja.ee/akt/12854001>

2. Pärnu lastekodu üldiseloostus

2.1 Lastekodu asutamine ja tegevus kuni 2017. aastani

Pärnu lastekodu rajati 1838. aastal, mis seejärel tegutses kuni 1987. aastani. Enne lastekodu asutamist tegutsesid 18. sajandi Pärnus vaestemaja ja kroonilistele haigetele mõeldud hospital, mis ühtlasi täitsid ka lastekodu funktsiooni. 1826. aastal rajati linnas vaeste eest hoolitsemiseks ühing „Armenverrein“ (eesti k. vaesteühing). Ühing tegutses heategevuslike finantside toel. Vaeste abistamine oli aga üpris juhuslik, mistõttu kerkis esile küsimus eraldi lastekodu asutamisest.³⁴ Pärnu lastekodu alustas tegevust 1838. aasta 16. oktoobril. Asutus asus endises Feldmanni vabrikumajas, mis kandis kuni 1917. aastani nime „Aleksandri orbudekodu“ (saksa k. Aleksander Weisenhaus) Venemaa keiser Aleksander II auks.³⁵ Lastekodus elavad lapsed olid pärit vaesematest ühiskonnakihtidest. Kuna Pärnu oli majanduslikult kiiresti arenev linn ja linnavõim tahtis sellest võimalikult head muljet jätta, viidi kodutud lapsed tänavatelt ära vastloodud lastekodusse. 1840. aastal kinnitas Venemaa tsaar Nikolai I lastekodu põhikirja, mis pani paika lastekodu tegevuse. Põhikiri sätestas, et lastekodusse võetakse vastu 7-11. aastasi hooldust vajavaid mõlemast soost lapsi. Lastele pidi olema garanteeritud maitsev ja tervislik toit, korralik riietus ja voodiase ning nende harimine piibliloos, aritmeetikas, vene ja saksa keeles lugemises ning kirjutamises, joonistamises ja laulmises. Põhikirjast nähtub ka tõik, et lastekodu oli suures osas vastutav omaie sissetulekuallikate hankimisel, kuna Pärnu linn ei toetanud asutust rahaliselt.³⁶

Peaaegu kümme aastat hiljem, 7. oktoobril 1847. aastal rajati lastekodu juurde täiendavalt lastepäevakodu, kus hakati linnatänavatel hulkuvatele lastele tasuta lõunasööki jagama. Teadmata põhjustel oli Pärnu lastekodu 1870.-1880. aastatel suletud. Lastekodu ajalugu uurinud Merje Maripuu ja Siim Jarmo hinnangul võis see olla tingitud linna huvi kahanemisest hoolekande vastu, olles mõjutatud tollasest üldisest majandusedust. Lastekodu avati taas 1890. aasta 1. veebruaril, mis hakkas nüüd tegutsema eraettevõttena uues majas Suur-Jõe tänaval. Esimese maailmasõja ajal läks lastekodu Pärnu linnavalitsuse hoolekandeosakonna alluvusse ning sellega tagati asutusele ka stabiilne iga-aastane eelarve. 1920. aastal kolisid kasvandikud Suure-Jõe tänava majast Rääma mõisa härrastemajja, kus lastekodu tegutses kuni sulgemiseni 1987. aastal. Uue maavalduse suurus oli 57 001 m², millest suurema osa võttis enda alla mõisapark. 1928. aastal Pärnu linnavalitsuse poolt vastuvõetud asenduskodu hakkas uue põhikirja järgi kandma nime „Pärnu linna lastekodu”.³⁷

Sõja-aastatel 1941-1944 saabus lastekodusse palju lapsi. Maja oli ülerahvastatud ja osa lapsi paigutati lastekodu saali. Lastekodu tegevust Nõukogude perioodil kajastavad töö järgmised peatükid.

³⁴ Maripuu, Merje. Siim, Jarmo. (2003). Pärnu lastekodu loomine ja tegevus kuni 1940. aastani. Pärnu muuseumi arhiiv, lk 7-8

³⁵ Pärnu Lasteküla veebileht. Kasutatud: 10.05.2019. http://www.parnutugikeskus.eu/?page_id=9

³⁶ Maripuu, Merje. Siim, Jarmo. (2003). Pärnu lastekodu loomine ja tegevus kuni 1940. aastani. Pärnu muuseumi arhiiv, lk 9-12

³⁷ Samas, lk 20-24, 42

Pärnu lastekodu lõpetas oma tegevuse senisel kujul 1987. aastal. Lastekodu suleti Pärnu linna Rahvasaadikute Nõukogu Täitevkomitee otsusega alates 30. juunist 1987. Sulgemise põhjuseks märgiti lastekoduhoonete täielikamortiseerumine. Sealsed kasvandikud suunati ümber teistesse lastekodudesse üle kogu Eesti: Viiratsi, Muraste, Tilsi lastekodudesse ning Veeküla, Kosejõe, Raiküla ja Pärnu eriinternaatkoolidesse. Sulgemise ajal töötas lastekodus 34 töötajat, kellest enamik vallandati, vaid kaks töötajat viidi asutuste juhtide vahelise kokkuleppe alusel Pärnu Eriinternaatkooli. Tollane sulgemine pidi olema ajutise iseloomuga, 1991. aastal taheti hakata rajama uut väikepere elamutüüpi lastekodu.³⁸ Kuna Eesti NSV Haridusministeerium nõudis lastekodu tegevuse jätkamist, asus lastekodu 1990. aastal ümber endisesse Pärnu Eriinternaatkooli ühiselamusse, kus tegutseti 2010. aastani. 2011. aastal jätkas Pärnu lastekodu asemel tegevust Pärnu Lasteküla. Sealsed kasvandikud paigutati elama varem valmis saanud peremajadesse, mida oli kokku kuus. Lisaks rajati sinna tegelusmaja, kus töötab lasteküla juhtkond. 2017. aasta sügisel muudeti Pärnu Lasteküla nimi Pärnu Laste ja Noorte Tugikeskuseks. Nimetatud asutus jätkab tegevust tänasel päeval.

Pärnu lastekodu asus looduslikult ilusas Rääma mõisas. Kasvandikel oli olemas võimalus füüsilise tegevusega tegeleda nii pargis kui spordi- ja mänguväljakul.³⁹ 1958. aasta lastekodu tegevuse kontrollimise aktist selgub, et orbudekodu majakompleks koosnes kuuest hoonest: peahoone, toidublokk, pesuköök koos saunaga, abimajand, garaaž ja puukuur.⁴⁰

Peahooneks olev Rääma härrastemaja valmis 1898. aastal. See oli 2-korruseline, mille esimesel korrusel asusid õppeklassid ja lastekodu direktori kabinet, teisel korrusel kasvandike magamistoad. Ajaliselt kõige vanemad hooned uuel krundil olid söökla ja köök, mis ehitati 1760. aastal. Nõukogude perioodil koosnes toidublokk köögist, ettevalmistusruumist, söögisaalist ning toiduainete paigutamiseks ning säilitamiseks olid olemas kelder ja laoruumid.⁴¹ 1875. aastal valminud sigalale ja kanalale lisandus 1910. aastal juurde puukuur.⁴² 1929.-1930. aastatel toodi lastekodu ruumidesse sisse vesivarustus ning keskküte, 1931. aastal valmisid Rääma mõisa maa-alale laste pesemisvõimaluste tagamiseks pesumaja ja saun. 1946. aastal rajati kasvandikele tööõpetuse läbiviimise tarbeks puutöökoda ja 1947. aastal rauakoda. Nakkushaiguste korral eraldamist vajavatele kasvandikele oli olemas isolaator. Lastekodu juurde oli rajatud ka abimajand, mille ülesandeks oli varustada kasvandikke toiduks vajalike põllumajandussaadustega (vt. abimajandi kohta ptk ???).

³⁸ Pärnu Lasteküla veebileht. Kasutatud: 10.05.2019. http://www.parnutugikeskus.eu/?page_id=9 ; RA, EAA.P-1055.1.189 | 1 Lastekodu likvideerimise akt.

³⁹ RA, ERA.R-14.3.718, l 16

⁴⁰ RA, EAA.P-1055.1.47, l 14

⁴¹ Samas, l 14-16

⁴² Maripuu, Merje. Siim, Jarmo. (2003). Pärnu lastekodu loomine ja tegevus kuni 1940. aastani. Pärnu muuseumi arhiiv, lk 24

2.2 Lastekodu kasvandikud

Lastekodu aastaaruannete järgi on võimalik teada saada, kui palju lapsi keskmiselt asutuses elas. Iga aastakümne keskmine arvukus on saadud nii, et kokku on liidetud igal aastal lastekodus elanud kasvandike arv ning seejärel on see number jagatud aastate arvuga ühes kümnendis. Selle tulemusena selgub, et 1950. aastatel elas lastekodus kõige vähem lapsi, seejärel hakkas laste arv tõusma ning püsis järgneva kahe aastakümne jooksul enamasti muutumatult. 1980. aastatel kasvandike arv mõnevõrra vähenes, ilmselt lastekodus kavandatava kapitaalremondi tõttu.⁴³ Selliselt elas 1950. aastatel keskmiselt asutuses 80 last, 1960. ja 1970. aastatel 120 ning 1980. aastatel 100 last. Ühtlasi peegeldavad need arvud ka Eesti rahvastiku trende. Perioodi esimestel aastakümnetel langes rahvaarv sõjakaotuste ja repressioonide tõttu, ajastu keskel aitas rahvaarvu tõusule kaasa sisseränne Nõukogude Liidu teistest piirkondadest.⁴⁴

Lastekodusse suunas lapsi üleriigiliselt Eesti NSV Haridusministeerium ning kohapeal linnade ja rajoonide Tööraha Saadikute Nõukogude Täitevkomiteede (edaspidi TSN TK) haridusosakonnad.⁴⁵ Lapsed jõudsid Pärnu lastekodusse erinevalt. Esiteks vastuvõtijaotuspunktide vahendusel (asusid Tallinnas ja Tartus⁴⁶), kuhu viidi üle vabariigi kokku vanemliku hoolitsuseta lapsi. Vastuvõtijaotuspunktides selgitati välja laste taust, kogudes nende kohta kõikvõimalikku informatsiooni ning seejärel saadeti kindlatesse lastekodudesse. Samas Pärnu lastekodusse ei tulnud nendest palju lapsi. Olemasolevate andmete põhjal (1950. ja 1960. aastatest) on vastuvõtijaotuspunktidest tulnud laste arv aastas enamasti alla kümne. Kasvandikke võidi ka ümber suunata, nii näiteks on tulnud lapsi teistest lastekodudest (Aasperest, Kongutast, Maidlast ja mujalt), lisaks tuli neid internaatkoolidest (Helme Sanatoorsest Koolist, Tallinna I ja II Internaatkoolist jne). Lastekodudest ja internaatkoolidest saabunud kasvandikke oli märksa rohkem – igal aastal võis nendest ligikaudu paarkümmend last saabuda. Pärnu linna TSN TK haridusosakond suunas abivajavaid lapsi lastekodusse kohalikul elanikkonnalt, kust tuli neid samuti üsna palju – enamasti 10-20 last aastas.⁴⁷ Aja jooksul saabus asutusse ja lahkus sellest üpris palju kasvandikke – keskeltläbi oli nende liikuvus 30-50 last aastas.

Pärnu lastekodus elasid kasvandikud kuni 14-aastani ehk üldhariduskooli lõpetamiseni, seejärel suunati enamus nendest tavaliselt kas keskkooli või tööstus- ja põllumajanduslikesse koolidesse edasi õppima. Mõned läksid pärast lastekodust lahkumist otse tööle. Kuigi lastekodu pidi võimaldama kasvandikel elada seal kuni kohustusliku üldhariduskooli lõpetamiseni, lahkuti sealt juba varem. Enamasti oli see põhjustatud kasvandike ümbersuunamistest teistesse lastekodudesse, seda kas halva käitumise, puuetega laste erikoolidesse saatmise

⁴³ RA, EAA.P-1055.1a/ü.21 l 20 p

⁴⁴ Katus, Kalev. Puur, Allan. (2006). Eesti rahvastikuarengu pöördepunktid. Akadeemia nr. 3, lk 499-501

⁴⁵ Eesti Ministrite Nõukogu määrus üldhariduslike internaatkoolide, lastekodude ja teiste internaatasutuste kohta. (29.06.1984). Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ja Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, nr. 23

⁴⁶ Juurma, Vello. (2014). Helme lastekodu 1947-1963. Pärnu: V. Juurma, lk 179

⁴⁷ Eesti Ministrite Nõukogu määrus üldhariduslike internaatkoolide, lastekodude ja teiste internaatasutuste kohta. (29.06.1984). Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ja Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, nr. 23

tõttu või mõnel muul põhjusel. Teiseks lubati osadel minna tagasi elama oma perekonna või sugulaste juurde, kuid selliseid juhtumeid oli üsna vähe. Oli ka neid lapsi, keda sooviti lapsendada, kuid neidki juhtumeid esines harva, vaid mõnel üksikul aastal.

Kasvandikud jaotati lastekodus rühmadesse, harilikult oli neid neli või kuus ning nendesse komplekteeriti enamasti erineva vanuseastmega lapsed. Igas rühmas oli umbes 20 kasvandikku, kelle eluolu eest vastutas rühmakasvataja. Rühma peale oli tavaliselt üks kasvataja, kes igapäevaselt puutus kokku lastega ning suunas ja jälgis nende tegevust lastekodus. Samuti määrati kasvandike seast rühmavanem, kelle ülesandeks oli viia läbi rühmasiseseid koosolekuid, kus arutati aktuaalseid õppe- ja kasvatustöösse puutuvaid jm küsimusi.⁴⁸

2.3 Lastekodu personal

Lastekodu juhtis direktor, kelle ülesandeks oli töötajate ametissevõtmine ja vabastamine, pedagoogilise nõukogu juhtimine ja meditsiinilise ning pioneerorganisatsiooni töö kontrollimine. Õppe- ja kasvatustööga tegeles direktori asetäitja ehk õppealajuhataja, kes jälgis kasvatajate, tööinstruktorite ja ringijuhtide tööd ning vajadusel suunas neid. Samuti oli tema organiseerida laste vaba aja kasutamine lastekodus, sh erinevad huviringid ja hobitegevused. Lisaks pidi õppealajuhataja hankima ka lastele tarvilikke õppevahendeid ning korraldama töökasvatuse ja sanitaar-hügieenilise tegevuse läbiviimist.⁴⁹

Lastekodu ülejäänud töötajad võib jagada kahte rühma: pedagoogiliseks ja majanduslikuks kaadriks. Õppe- ja kasvatustööga tegelesid kasvatajad, kes puutusid lastekodu kasvandikega igapäevaselt kokku, nende arv oli ligikaudu kümme inimest. Pedagoogilise personali hulka arvati ka lastekodu pioneerijuht, kelle töökohustuseks oli pioneerorganisatsiooni juhtimine.

Majanduslik personal koosnes koristajatest, pesupesijatest, kokkadest, kütjatest, laohoidjast, majahoidjast, autobussijuhist ja öölapsehoidjast, keda juhtis majandusjuhataja. Tema töö seisnes mitmesuguste majanduslike küsimustega tegelemises, näiteks toitlustamise organiseerimine, sanitaarsete nõuete täitmise kontrollimine, remondi jm varustust puudutavate asjadega tegelemine.⁵⁰ Lisaks oli lastekodus olemas meditsiiniline personal: arst, kes külastas lastekodu igal nädalal ja täiskohaga meditsiiniõde.⁵¹ Lastekodu abimajandil olid samuti omad töötajad. Lisaks majandi juhatajale töötas seal raamatupidaja, aednik, karjatalitaja, õmblejad, autojuht ning hooajatöölised.⁵² Teenindavaid töötajaid oli lastekodus rohkem kui pedagoogilisi töötajaid, keskmiselt 20

⁴⁸ RA, EAA.P-1055.1.40, l 16

⁴⁹ RA, EAA.P-1055.1.81 l 3; RA, EAA.P-1055.1.155, l 12-13

⁵⁰ RA, EAA.P-1055.1.155, l 13

⁵¹ RA, EAA.P-1055.1.23, l 6, 11

⁵² RA, EAA.P-1055.1.109, l 62 p - l 63

inimest. Eelpool nimetatutele lisandusid kaks tööinstruktorit, kes viisid läbi tööõpetuse tunde ja ringijuhid, kelle korraldada oli huvialaringide töö.

Nõukogude võimu kehtestamise käigus toimunud muudatuste käigus sai koolide peamiseks ülesandeks õppetöö ümberkorraldamine kommunistliku ühiskonna põhimõtete järgi.⁵³ Sellega kaasnes seniste õpetajate vallandamine, arreteerimine ja küüditamine nende poliitiliselt ebasobivate vaadete tõttu, mille tagajärjeks oli õpetajate vähesus koolides.⁵⁴ Kõrvuti repressioonidega asus võim kasvatama kommunistliku partei liikmete arvu, et nende kaudu mõjutada asutusesiseseid protsesse. Nii oli 1946. aasta algul parteiliikmetest õpetajaid 82, 1952. aastal 482 inimest jne.⁵⁵

Seoses õpetajaskonna vahetumisega asendati erialase kvalifikatsiooniga õpetajad sageli ametialase ettevalmistuseta inimestega. Nende eeliseks peeti asjaolu, et nad ei olnud kinnistunud Eesti Vabariigi aegsesse haridussüsteemi ja olid võimelised kiiremini ja paremini omaks võtma nõukogulikku printsiipi.⁵⁶ Erialaste oskuste omandamiseks tegutsesid erinevad pedagoogilised seminarid, õpetajate instituudid ja täienduskursused. 1952. aastal reorganiseeriti Tallinna Pedagoogiline Insituut, mis andis vastava ettevalmistuse keskkooliõpetajatele, samuti sai keskkooliõpetajaks õppida Tartu Riiklikus Ülikoolis.⁵⁷ Nõukogude okupatsiooni algusest kuni 1950. aastate keskpaigani õpetajate ametialane haridustase eriti ei tõusnud, kuid hakkas seejärel aegamisi kasvama kuni nõukogude perioodi lõpukümneni teise pooleni, mil see taas aeglustus.⁵⁸

1950. aasta 31. mai Eesti NSV haridusministri käskkirjas on täheldatud, et lastekodudes töötas mitmeid ilma pedagoogihariduseta kasvatajaid, kes polnud asunud õppima. Sellega seoses kutsuti korrale lastekodude direktorid ja kohalike haridusosakondade juhatajad, et need pööraksid kasvatajate palkamisel enam tähelepanu sobivusele ega esitaks kinnitamiseks isikuid, kes ei oma vastavat kvalifikatsiooni.⁵⁹ Ka Pärnu lastekodu töötajatele on iseloomulik kaadri suur liikuvus. Näiteks oli 1953. aasta jooksul asutuse 26 ametikohal töötanud kokku 54 inimest.⁶⁰ Järgnevatel aastatel, nagu ka 1960. ja 1970. aastatel olid kaadriga seotud küsimused pidevalt arutelude keskpunktis.⁶¹ Kuigi töötajaskonna ametialane kvalifikatsioon aastatega paranes, olid probleemid

⁵³ Haberman. A. (1945). Nõukogude Eesti õpetajaskond ja tema ülesanded. Nõukogude Kool, nr. 6, lk 235

⁵⁴ Rahi-Tamm, Aigi. Salēniece, Irena. (2016). Re-educating teachers: ways and consequences of Sovietization in Estonia and Latvia (1940–1960) from the biographical perspective. Journal of Baltic Studies, vol. 47, nr. 4, lk 456-458

⁵⁵ Karjahärm, Toomas. Sirk, Väino. (2007). Kohanemine ja vastupanu: Eesti haritlaskond 1940-1987. Tallinn: Argo, lk 311

⁵⁶ Haberman. A. (1945). Nõukogude Eesti õpetajaskond ja tema ülesanded. Nõukogude Kool, nr. 6, lk 236

⁵⁷ Raudsepp, Anu. (2005). Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeele üldhariduskoolides 1944-1985. Tartu Ülikooli ajaloo osakond. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 105; Õpetajate enesetäiendamistöö süsteemikindlale alusele. (1951). Nõukogude Kool nr. 6, lk 334

⁵⁸ Karjahärm, Toomas. Sirk, Väino. (2007). Kohanemine ja vastupanu: Eesti haritlaskond 1940-1987. Tallinn: Argo, lk 322

⁵⁹ RA, ERA.R-14.3.451.1.3

⁶⁰ RA, ERA.R-14.3.616, l 115; RA, EAA.P-1055.1.27, l 2

⁶¹ RA, EAA.P.1055.1.98, l 34 p; RA, EAA.P-1055.1.149, l 4

pedagoogilise personaliga läbivad. Kuigi noored omandasid üsna meeleldi õpetajakutse, ei siirdunud paljud neist tööle õpitud erialal.⁶²

Nõutaval tasemel kasvatustöö tegemiseks tuli kasvatajatel ennast pidevalt ametialaselt täiendada. Selleks pidi lugema kaasaegset pedagoogilist perioodikat, nagu näiteks ajalehte Nõukogude Õpetaja ja ajakirja Nõukogude Kool ning ka muud erialast kirjandust.⁶³ Lisaks tuli igal kasvatajal oma teadmiste ja oskuste demonstreerimiseks valida endale kindel uurimistöö teema (näiteks lapsepsühholoogia, kasvandike mälu arendamine) ja jagada tulemusi kaastöötajatega. Kasvatajatele korraldati kasvatuslike küsimuste arutelusid, kus neil oli võimalus omapoolseid arvamusi jagada.⁶⁴ Sarnaselt toimusid sellised arutelud ka koolis.⁶⁵ Kasvatajad olid aktiivselt kaasatud nii lastekodu kui ka kooli pedagoogilise nõukogu töösse, kus analüüsiti esilekerkivaid kasvatusalaseid probleeme. Kontakt kooliga oli lastekodu kasvatajatel veelgi tihedam: nimelt võtsid nemad osa koolis korraldatavatest tundidest/üritustest, näiteks poliitringist, kus käsitleti erinevaid poliitilisi teemasid. Viis korda aastas leidis aset ka kooli ja lastekodu ühisseminar. Samuti toimus igakuiselt ülelinnaline loeng kõikidele Pärnu linna pedagoogidele.⁶⁶ Pedagooge hariti ka nn kollektiivse kogemuse baasil läbi kontaktide loomise teiste asutuste töötajatega. Nii korraldati kasvatajatele väljasõite teistesse koolidesse, sealhulgas tutvuti naabervabariikide (Läti) lastekodudega töökogemustega.⁶⁷ Lisaks käisid pedagoogid silmaringi laiendamiseks mitmesugustel kultuurilistel üritustel, teatris või kontserdil. Õpetajate enesetäiendamiseprotsessi osadeks oli osavõtt ekskursioonidest, ametikogemuste vahetamine, külastades kolleegide ainetunde jms.⁶⁸

2.4 Lastekodu nõukogud

Lastekodus esilekerkivaid probleeme ja neile lahenduste otsimine oli nõukogu pädevuses. Pärnu lastekodus tegutses kaks nõukogu: hooldusnõukogu ja pedagoogiline nõukogu.

Hooldusnõukogu peamine funktsioon oli jälgida lastekodu argipäevast tegevust ning garanteerida kasvandikele paremad elutingimused. Koosolekutel arutati õppetöö, toitlustamise, riiete, mööbli jpm seotud probleeme. Nõukogu pidi suhtlema erinevate kohalike asutuste ning organisatsioonidega ning võtma vajadusel ühendust teiste koolidega, kus kasvandikud käisid haridust omandamas. Hooldusnõukogu koosseisu kuulus 7-11 isikut –

⁶² Karjahärm, Toomas. Sirk, Väino. (2007). Kohanemine ja vastupanu: Eesti haritlaskond 1940-1987. Tallinn: Argo, lk 320

⁶³ RA, EAA.P-1055.1.40, l 25

⁶⁴ RA, EAA.P-1055.1.105, l 9

⁶⁵ Õpetajad ja pedagoogiline perioodika. (1961). Nõukogude Kool nr. 1, lk 4

⁶⁶ RA, EAA.P-1055.1.40, l 7; RA, EAA.P-1055.1.183, l 9; RA, EAA.P-1055.1.128, l 4

⁶⁷ RA, EAA.P-1055.1.158, l 4

⁶⁸ Šelobnjova. M. (1951). Minu tööst noorte kutseta õpetajatega. Nõukogude Kool nr. 2, lk 120; Õpetajate enesetäiendamise küsimusi. (1957). Nõukogude Kool, nr 5, lk 260

kohaliku Tööraha Saadikute Nõukogu, kommunistliku partei, ametiühingu, kommunistlike noorte organisatsiooni, Punase Risti Komitee ja šeflusasutuste esindajad. Nõukogu esimeheks oli Pärnu TSN TK Haridusosakonna inspektor. Pärnu lastekodu esindasid nõukogus direktor ja mõned töötajad, enamasti õppealajuhataja ja majandusalajuhataja. Hooldusnõukogu koosolekud toimusid neli korda aastas.⁶⁹

Hooldusnõukogu tegevus ei ole dokumentides erilist tähelepanu pälvinud, küll on teada, et selle tegevust kritiseeriti 1950. aastatel. Nõukogu ei täitnud piisavalt oma kohustusi, näiteks ei teostanud järelevalvet asutuse toitlustamise ja majandusliku varustuse kasutamise üle ega abistanud kasvatajaid nende erialase kvalifikatsiooni tõstmisel.⁷⁰ 1970. aastatest kuni lastekodu sulgemiseni toimus nõukogu töö plaanipäraselt ning lastekodusisestele küsimustele püüti aktiivselt lahendusi leida.

Sarnaselt hooldusnõukogule tegeles pedagoogiline nõukogu samuti majasiseste probleemide arutamise ja lahendamise, kuid selle töösse oli kaasatud lastekodu enda personal. Nõukogu liikmeteks olid lastekodu direktor ja kasvatajad, majandusalajuhataja ning laohoidja. Pärnu linna poolt osalesid kohaliku TSN TK haridusosakonna juhataja ja inspektor.⁷¹ Arvuliselt osales koosolekutel tavaliselt umbes kümme inimest. Nõukogu koosolekud toimusid harilikult kaks korda kuus. Vahel käsitleti nõukogus ka töötajate eneseharimise teemasid. Nii näiteks räägiti 1958. aastal esteetilisest kasvatuses, 1966. aastal haridusteadlase Anton Makarenko lastekasvatuse põhimõtetest, 1979. aastal kõlbelisest käitumisest jne.⁷²

Nõukogu koosolekutel arutati ka kasvandike karistamise küsimusi. Lapsed, kes ei käitunud lastekodus või väljaspool käitumisreeglitele vastavalt või ei saanud õppetööga hakkama, kutsuti nõukogu ette. Enamasti olid käitumisprobleemid kasvandikel, kel oli mahajäämus õppetöös. Karistustest rakendati kõige rohkem noomitusi. Korduva või suure rikkumise tõttu suunati kasvandikke lastekodust edasi erirežiimiga lastekodusse.⁷³

Pedagoogiline nõukogu töötas läbi aastate üsna regulaarselt ja eesmärgipäraselt, peamiseks probleemiks kujunes see, et lastekodu personal ei täitnud alati nõukogu koosolekutel vastuvõetud otsuseid. Samuti esines 1950. aastatel olukordi, kus nõukogu arutas vähe pedagoogilisi küsimusi ega täitnud oma ülesandeid nõuetekohaselt.

⁶⁹ RA, EAA.P-1055.1.7, 1 16; RA, EAA.P-1055.1.167a, 1 1

⁷⁰ RA, EAA.P-1055.1.5, 1 5

⁷¹ RA, EAA.P-1055.1.119, 1 39

⁷² RA, EAA.P-1055.1.39 1 23; RA, EAA.P-1055.1.98, 1 15; RA, EAA.P-1055.1.151, 1 12

2.5 Šeflus

Nõukogude aegse lastekodu juurde kuulus šeflus ehk kontakt mingi kindla ettevõttega, mis osutas lastekodule majanduslikku või kultuurialast abi. Šeflussüsteem sai alguse Vene kodusõja perioodil (1917-1922), kus seda kasutati ideoloogilisel eesmärgil selleks, et saada enamlastele Venemaa elanikkonnalt toetust. Pärast kodusõda kandus šefluse eesmärk ideoloogiliselt majanduslikule.⁷⁴

Šefluskord nägi ette lastekodu ja ettevõtte vahelised vastastikused kohustused. Pärnu lastekodul on olnud mitmeid erinevaid šeflusettevõtteid, kes on aidanud riideid, mööblit, sporditarbeid jm vajalikku muretseda. Samuti pakuti abi väljasõitude organiseerimisel või remondi tegemisel. Lastekodu omakorda aitas koristada saaki kolhoosis või sisustada ettevõtte kultuuriüritusi etteastete ettekandmisega.⁷⁵ Lastekodu šeflusettevõteteks on olnud Pärnu Remondi- ja Ehitusvalitsus, Pärnu Lydia Koidula-nimeline Draamateater, Pärnu Linaketramis- ja Kudumisvabrik, Pärnu Kultuuri- ja Puhkepark ja kauplus Marat.⁷⁶

Šeflusettevõtte on olnud abiks lastekodu eluolu parandamisel ja vajalike finantside leidmisel. Samas ei olnud mitte kõik asutused varmad lastekodu aitama, mis olenes paljuski ettevõtte majanduslikest võimalustest ning teotahtest. Enam on lastekodule abi osutanud kauplus Marat, Pärnu Draamateater ja Pärnu Kultuuri- ja Puhkepark.

⁷³ Lastekodude põhimäärus. (1941). Hariduse Rahvakomissariaadi ajakiri nr. 30

⁷⁴ Stone, David. Shefstvo – Revolutionary Sponsorship. Kasutatud: 16.04.2019
<http://russiasgreatwar.org/media/homefront/shefstvo.shtml>

⁷⁵ RA, EAA.P-1055.1.110, l 23-24

⁷⁶ RA, EAA.P-1055.1.27, l 4; RA, EAA.P-1055.1.7, l 22

3. Pärnu lastekodu eluolu

Järgnev peatükk keskendub lastekodu igapäevasele elule, võttes keskpunktiks kolm olulisemat ja laste toimetulekut enam mõjutavat valdkonda, milleks on toitude valmistamine, hügieenilised tingimused ning õppekasvatustöö.

3.1 Kasvandike päevaplaan

Tavaliselt algas kasvandike päev hommikul kell seitse, millele järgnes pesemine, võimlemine, toa korrastamine ning hommikusöök. Peale seda algas õppetöö, mis toimus vahetustega. Nooremad lapsed tegid lastekodus koduseid õppeülesandeid (sellest vt. alaptk. 3.4 Õppekasvatustöö) ja vanemad kasvandikud viidi kella kaheksaks kooli. Peale õppetööd tegelesid nooremad lapsed pioneeritööga, võtsid osa mitmetest huviringidest või osalesid tööõpetuse tundides. Ilusate ilmade korral viisid kasvatajad lapsed õue värsket õhku hingama ja mängima. Seejärel oli lõuna, pärast mida läksid nooremad kasvandikud kooli, mis kestis nendel kella 18.30.-ni õhtul. Vanemad lapsed toodi samal ajal lõunaks koolist tagasi lastekodusse, millele järgnenud aega sisustati spordi, pioneeritöö või mõnes toimkonnas osalemisega. Seejärel veetsid nemad õhtupooliku, tehes koduseid ülesandeid järgmiseks koolipäevaks. Õhtusöögiajaks tulid ka nooremad lapsed koolist, mille järel anti kasvandikele vaba aega mitmesuguste tegevustega (huvialaringides osalemine, lugemine jne) tegelemiseks. Lapsed läksid magama kella 21.30-22.00 vahel.⁷⁷ Võrdluseks eelnevale võib täheldada, et tavakooli internaadi päevakava oli lastekodu omaga üsna analoogne.⁷⁸

Vaba aeg tähendas valdavalt osavõttu huvialaringidest. Need toimusid kaks korda nädalas.⁷⁹ Huvialaringe oli erinevaid. Näite-kirjandusringi eesmärk oli arendada lastes kunstimaitsset ja avardada nende silmaringi, seal analüüsiti ka kirjandusteoseid. Lisaks kandsid lapsed ette näidendeid, osalesid kõnevõistlustel, samuti korraldati kirjandusõhtuid. Spordiring pidi arendama laste füüsilist aktiivsust ja tõstma nende tervislikku seisundit. Muusika-tantsuring õpetas lapsi aru saama muusikast. Selle raames tegutses koor, ansambel, orkester ja rahvatantsurühm.⁸⁰ Kunstiring pidi äratama huvi kunsti vastu. Selleks organiseeriti näituste külastusi ja koostati kasvandike endi töödest näitusi. Tegutses ka foto-filmiring, kus õpetati foto- ja filmiaparaatide käsitlemist. Ringist osavõtjad koostasid albumeid lastekodu elust ja tegevusest.⁸¹ Loodussõprade ring korraldas matku ümbruskonnaga tutvumiseks ning käsitles erinevaid looduskaitsealaseid küsimusi. Kuna lastekodu asus mere

⁷⁷ RA, EAA.P-1055.1.69, l 16-17

⁷⁸ Roosimäe, Lembit jt. (2002). Sindi Gümnaasium 165. Sindi: Sindi Gümnaasium, lk 43

⁷⁹ RA, EAA.P-1055.1.40, l 10

⁸⁰ RA, EAA.P-1055.1.178, l 3

⁸¹ RA, EAA.P-1055.1.115, l 10; RA, EAA.P-1055.1.69, l 8

läheduses, tegutses kevad- ja suveperioodil purjespordiring, mille raames võeti osa ka purjespordivõistlustest, näiteks Väikesest Balti regatist.⁸²

Huvialaringid olid heaks võimaluseks avardamaks kasvandike silmaringi. Peale laste vaba aja sisustamise võimaldasid huviringid kasvandikel tutvuda mitmesuguste elualadega, et neil tekiks soov lastekodust lahkudes end vastavas valdkonnas harida.

3.2 Toitlustamine

Pärast Teist maailmasõda jätkus Eesti NSV majanduse suunamine Moskvast, mis hõlmas sealhulgas põllumajandust ja toiduainetetööstust. Toiduained liikusid kolhoosidest ja sovhoosidest kaubandusvõrku, kust need jõudsid toidulauale. Ajavahemikku 1950-1980 iseloomustab toiduainetepuudus, mis mõjutas ka lastekodude eluolu.⁸³

Lastekodus oli tavaliselt päevas viis söögikorda – hommiku-, lõuna- ja õhtusöök ning lisaks kaks väiksemat einet. Toiduaineid saadi kohalikust kaubandussüsteemist ning lastekodu abimajandist, kus kasvatati oma tarbeks erinevaid köögi- ja juurvilju. Ühe toidupäeva menüüs pakuti liha ja kala, makarone, erinevaid juurvilju, piimatooteid (hapukoor, piim, juust), leiba ja saia ning mune. Vahepaladeks olid kuivatatud puuvili, kompvekid ning küpsised.⁸⁴

Lastekodus oli toitlustamine alalise järelevalve all. Selle korraldust jälgis asutuse meditsiiniõde, kelle kohustusteks oli koostada kasvandikele sobiv nädalamenüü ning kontrollida kolm korda kuus lastele antavate toiduportsjonite valkude, rasvade, süsivesikute ja kalorsuse sisaldust. Toidumenüü koostamises võisid osaleda ka kokk, laohoidja ja majandusjuhataja.⁸⁵ 1970. aastatel pidi meditsiiniõde hakkama jälgima ka toiduainete säilitusaegadest kinnipidamist.⁸⁶ Toitlustamise korraldust kontrolliti samuti Pärnu linna TSN TK ning Pärnu sanitaar-epidemioloogiajaama⁸⁷ poolt, mis tegi toidule laboratoorseid analüüse.

⁸² RA, EAA.P-1055.1.115, l 13-14; RA, EAA.P-1055.1.124, l 2-3

⁸³ Sirendi, Arvo. (2007). Eesti põllumajandus XX sajandil. II köide. Ülevaade põllumajanduse loost okupatsioonide ajal: aastad 1940-1990. I osa, Inimene ja ühiskond. Tallinn: Põllumajandusministeerium, lk 157-158

⁸⁴ RA, EAA.P-1055.1.58, l 5; RA, EAA.P-1055.1.33, l 9

⁸⁵ RA, EAA.P-1055.1.138, l 20

⁸⁶ RA, EAA.P-1055.1.138, l 21

⁸⁷ Riiklik tervishoiuasutus, mis tegeles hügieenialase järelevalvega

3.2.1 Lastekodu abimajand aastatel 1957-1972

Eesti NSV lastekodudel olid enamasti olemas oma abimajandid või aiandid.⁸⁸ Toidukaupade kättesaamisega kaubandusvõrgust oli Pärnu lastekodul üldisest toidupuudusest tingituna palju probleeme. Olukorra parandamiseks otsustati asutada abimajand, mille ülesanne oli parandada asutuse varustamist toiduainetega.⁸⁹ 1955. aastal andis Pärnu TSN TK ülesande selle rajamiseks lastekodu direktor Rihhard Valgepeale. Ühtlasi oli majandi eesmärgiks kasvandike põllumajanduslike teadmiste laiendamine ja oskuste omandamine. Abimajandile sarnase eesmärgiga olid tavakoolides õppe-katseaiad, kus samuti kasvatati toiduaineid ning õpilased mitmesuguseid aiatöid tegid.⁹⁰ Pärnu TSN TK eraldas esmalt aiandiks 5 ha suuruse maatüki, mis laiendati kaks aastat hiljem abimajandiks. Majandi üldpindala kasvas aastatega 25,5 hektarini, mis hõlmas põllu- ja heinamaad.⁹¹ Samas kasvatati ka loomi, lisaks sigadele ja lehmadele oli 1960. aastatel olemas ka hobune.

Abimajand oli üsna mitmeotstarbeline: lisaks põllumajanduslikule tegevusele tegi see vastavalt vajadusele lastekodus väiksemaid ehitus- ja remonditöid. Samuti asusid seal tööõpetuse tundide läbiviimise jaoks vajalikud töökojad.⁹²

Abimajandi tegevust korraldas majandijuhataja, lisaks töötasid seal aednik ja karjatalitaja. Majandi töösse olid kaasatud veel raamatupidaja, lastekodu autojuht ning õmblustöökoja õmblejad ja hooajalised töötajad.⁹³

Abimajandite otstarbekus ja tõhusus sõltusid mitmetest teguritest, mida kinnitab ka lastekodu näide. 1960. aastatel kurdeti pidevalt majandi toodangu madala saagikuse üle. Samas hakkas üldine olukord paranema ning 1968. aasta jaanuaris kiitis lastekodu pedagoogiline nõukogu abimajandi tegevust.⁹⁴

Probleeme esines loomakasvatusega, kuna nende jaoks puudus korralik karjalaut. Nii majutati 1958. aastal loomad kuuri, mis oli vastuolus sanitaareeskirjadega, kuna kuur oli kasvandike magamisruumidele liiga lähedal. Hiljem, 1962. aastal oli lehmalaudana ajutiselt kasutusel traktorikuur, mis aga polnud loomadele sobilik. Uue karjalauda ehitamist on pidevalt arutatud ja 1964. aastal hakati seda ebaseaduslikult ehitama. Lauda ehitus

⁸⁸ Rohkem tähelepanu lastekodudele. (1956). Nõukogude Kool nr. 11, lk 642

⁸⁹ Feest, David. (2015). Põllumajanduslik tootmine talupoegadeta: sovhooside ideaalpilt ja tegelikkus 1940. aastate Eestis. Ajalooline Ajakiri, nr. 4, lk 444

⁹⁰ Mändla, Heino. (1999). Sauga valla koolide ajalugu. Pärnu: H. Mändla, lk 15-16; Aur. A. (1953). Assamalla Algkooli õppe-katseaias. Nõukogude Õpetaja, nr. 38, lk 3

⁹¹ RA, EAA.P-1055.1.27 l 6; RA, EAA.P-1055.1.58 l 14; RA, EAA.P-1055.1.82, l 3

⁹² RA, EAA.P.1055.1.98, l 33-l 33 p

⁹³ RA, EAA.P-1055.1.109, l 62 p-l 63

⁹⁴ RA, EAA.P-1055.1.81 l 10, 13; RA, EAA.P.1055.1.98, l 33-l 33 p

katkestati, selleks ajaks oli töödega põhjendamatult kulutatud 7200 rubla, mis tõi juhtkonnale kaasa rea probleeme.⁹⁵

1960. aastatel ilmnemiseid puudujäägid ka abimajandi raamatupidamises. Töötajate töömahtude osas oli tehtud juurdekirjutusi, selliselt oli dokumentide alusel rohkem töötunde tehtud kui tegelikult. Samuti said autojuht ja õmbleja ettenähtust enam palka. Siin peeti süüdlasteks majandijuhataja ja arvepidaja kehva tööd.⁹⁶

Esinenud puuduste eest avaldati nii abimajandi vastutavatele töötajatele kui ka lastekodu direktor Evald Traksile noomitus ning kästi olemasolevad probleemid kõrvaldada.

Kõigi nende probleemide valguses kerkis 1970. aastal üles küsimus majandi vajalikkusest. 1970. aastal otsustati see alles jätta, aga aasta hiljem hakati kärpima abimajandi kasutuses olevat maatükki, mida vähendati 7,9 ha võrra.⁹⁷ Järgmise aasta mais tehti lõplik otsus lastekodu abimajand likvideerida.⁹⁸ Selle asemele tekkis lastekodule juurde õppe-katseaed, mis oli samade ülesannetega, kuid mahult väiksem.

Lastekodu dokumentatsioon kirjeldab mitmeid rikkumisi, mis tekitavad küsitavusi. Lastekodu direktor Evald Traksi kirjas ENSV Haridusministeeriumile, on välja toodud rida momente, mis lastekodu seisukohalt positiivsed olid seda erinevalt haridusametnike arvamusest. Traksi hinnangul olid majandist saadud toiduained lastekodule suureks abiks ning reeglina olid need ka odavamad kui kaubandusvõrgust soetatud toiduained.⁹⁹

3.2.2 Probleemid toitlustamises

1950. aastatel hindas Pärnu TSN TK olukorda toitlustamisel enamasti rahuldavaks.¹⁰⁰ Kuid see ei tähendanud, et probleeme toiduga poleks esinenud. Peamine puudujääk oli kasvandikele ettenähtud toidunormi vähene täitmine, milles nähti süüd lastekodu juhtkonna kehvast tööst.¹⁰¹ Üldine toiduainete vilets kättesaadavus pani inimesi riigi tagant näppama. Selliselt asendati mitmed väärtuslikumad toiduained omaduselt vähemväärtuslikematega, mistõttu ei saanud lapsed toidust kätte organismi jaoks vajalikke toitaineid.¹⁰²

⁹⁵ RA, EAA.P-1055.1.47.1.12; RA, EAA.P-1055.1.82, 1.3

⁹⁶ RA, EAA.P-1055.1.82, 1.3-4

⁹⁷ RA, EAA.P-1055.1.122, 1.22

⁹⁸ RA, EAA.P-1055.1.178, 1.5

⁹⁹ RA, EAA.P-1055.1.96, 1.28

¹⁰⁰ RA, EAA.P-1055.1.5, 1.1; RA, EAA.P-1055.1.13, 1.1

¹⁰¹ RA, EAA.P-1055.1.31, 1.3

¹⁰² RA, EAA.P-1055.1.8, 1.21

Probleemid toitlustamisega olid mõjutatud ka transpordist, näiteks Pärnu Kaubastu ei varustanud asutust kohupiima, kuiv-puuvilja ja kalatoodetega.¹⁰³ Olukorra parandamiseks rajati 1955. aastal lastekodu juurde aiand (hiljem abimajand), mis aitas leevendada toiduprobleeme. Seetõttu on 1958. aasta lastekodu ülevaatus tulemusena tõdetud, et asutuses toidupuudust ei olnud.¹⁰⁴

Selline optimism ei jäänud kauaks püsima. Järgnevatel aastatel oli lastekodu jätkuvalt silmitsi nii tõusude kui mõõnadega. Varustuseprobleemid olid iseloomuliku ka 1960. aastatele, näiteks juurvilja ja kohupiima osas.¹⁰⁵ Teine silmatorkav puudujääk oli toiduks ettenähtud rahasummade vähene kasutamine. 1960. aastal oli iga kasvandiku toitlustamiseks päevas määratud 7 rubla ja 58 kopikat, mida ei kasutatud täielikult ära. Sama aasta mais kasutati sellest summast 18 kopikat vähem, detsembris juba 74 kopikat vähem.¹⁰⁶ Seega hoidis lastekodu juhtkond raha kokku laste päevatoiduraha arvelt. Kitsaskohti oli ka abimajandis, mis ei tootnud esialgu nii palju kui loodeti. Alles 1960. aastate lõpus varustas majand lastekodu küllaldaselt. Asutuse toitlustamine paranes 1960. aastate lõpuks, mil see hinnati heaks.¹⁰⁷ Toidupuuduse vähenemisele aitasid kaasa mitmed uued muutused põllumajanduses, näiteks mineraalväetiste kasutamise suurendamine jm.¹⁰⁸

1970. aastad olid esialgu eelnevast aastakümnest paremad. 1973. aasta veebruaris olid lapsed pedagoogiline nõukogu hinnangul hästi toidetud ning toit mitmekesine.¹⁰⁹ Kümneni teisel poolel hakkasid ilmnema probleemid toidu kvaliteediga. Meditsiiniõe aruannetest selgus, et kasvandikele pakuti kehtivustähtaja ületanud tooteid. Raha kokkuhoiu eesmärgil toideti asutuse töötajaid kasvandike arvelt, st. personalile jagati lastele mõeldud toitu.¹¹⁰ Aastakümne lõpus on juhtkond toidunormidest korrektselt kinni pidanud. 1970. aastatel hakkas toidukaupade hulk poodides taas vähenema, mis mõjutas ka toitlustamist lastekodus.¹¹¹

Toiduainete nappus süvenes 1980. aastatel veelgi avaldudes lastekodus kasvandike toitlustamise alakuludes.¹¹² Teisisõnu, lapsed said vähem toitu, kui riiklikes toidunormides oli ettenähtud. Edasiselt on toitlustamine paranenud, 1983. aastal hindas hooldusnõukogu selle juba heaks.¹¹³ 1980. aastate keskel arutati üha enam selle üle, kuidas lapsi mitmekülgsemalt toitlustada, kuna pakutavad söögid olid üsna üksluised ning kasvandike jaoks

¹⁰³ RA, EAA.P-1055.1.27, 1 2

¹⁰⁴ RA, EAA.P-1055.1.47 1 16

¹⁰⁵ RA, EAA.P-1055.1.58, 1 5

¹⁰⁶ RA, EAA.P-1055.1.52, 1 6; RA, EAA.P-1055.1.58, 1 8

¹⁰⁷ RA, EAA.P-1055.1.61 1 64; RA, EAA.P-1055.1.98, 1 33-1 33 p

¹⁰⁸ Sirendi, Arvo. (2007). Eesti põllumajandus XX sajandil. II köide. Ülevaade põllumajanduse loost okupatsioonide ajal: aastad 1940-1990. I osa, Inimene ja ühiskond. Tallinn: Põllumajandusministeerium, lk 158-159

¹⁰⁹ RA, EAA.P-1055.1.119 1 39

¹¹⁰ RA, EAA.P-1055.1a/ü.1 1 4 p

¹¹¹ Nove, Alec. (1992). An Economic History of the USSR 1917-1991. New York: Penguin Books, lk 380

¹¹² RA, EAA.P-1055.1a/ü.3, 1 7 p

¹¹³ RA, EAA.P-1055.1.167a 1 25

ei olnud õppe-katseaias piisavalt aiasaadusi ja köögivilju.¹¹⁴ Kümnendi lõpus näib toitlustamine paranevat ja suuri puudujääke selle korralduses ei täheldata, kuigi mõningaid häireid esines toiduainete varustamises. Selle põhjused tulevad pigem üldistest oludest, mitte sedavõrd lastekodu töötajate tegevusetusest või kasvandike arvel toitlustamisest.

Toitlustamise olud oli lastekodus halvemad 1950. ja 1970. aastatel, nõukogude aja lõpus on olukord paranemas. Enamus ettetulenud probleemidest olid põhjustatud toidukaupade raskest kättesaadavusest, mida aitas 1950.-1960. aastatel üsna palju leevendada lastekodu abimajand.

3.3 Hügieeniline olukord

Nõukogude Liidu riik pidas oma rahvastiku hea tervise ja hügieeni kindlustamist väga oluliseks, seeläbi taheti näidata kommunistliku võimu üleolekut kapitalistlikust.¹¹⁵ Järgnevas alaosas on uuritud, milline oli hügieeniline seisukord Pärnu lastekodus ning millised olid selle peamised probleemid.

Järelevalvet sanitaarsete ja hügieeniliste tingimuste üle teostas esmalt ENSV Tervishoiu Rahvakomissariaat (hilisem ENSV Tervishoiuministeerium), lisaks moodustati maakonna- ja linnavalitsuste juurde tervishoiuosakonnad.¹¹⁶ Riikliku järelevalve peamiseks tegevussfääriks oli jälgida toidu, elamute, asutuste ning tööstuse hügieenilisi tingimusi, neid kontrollisid sanitaar- ja epidemioloogiajaamad. Jaamad koosnesid sanitaarosakonnast, kus oli keemialabor ning epidemioloogiaosakonnast, mille hulka kuulusid bakterioloogialabor ja desinfektsioonijaoskond. 1940. aastal oli sanitaar-epidemioloogijaamu kaheksa, kümme aastat hiljem kasvas nende arv 24-ni.¹¹⁷ Vabariiklik sanitaar-epidemioloogijaam kontrollis iga kolme aasta tagant kohalike jaamade tegevust.¹¹⁸ Lisaks pandi rõhku sanitaarpropagandale, mida viis läbi Vabariiklik Sanitaarhariduse Maja Tartus ning Tallinna Linna Sanitaarhariduse Maja. ENSV rahvastiku igapäevaste tervishoiutingimuste ja haiguste ennetamise jaoks oli välja töötatud sanitaarsed ja hügieenilised suunised, mille rakendamine oli riigiorganite, erinevate organisatsioonide ja asutuste kohustuseks.¹¹⁹

¹¹⁴ RA, EAA.P-1055.1a/ü.21.13; RA, EAA.P-1055.1.178, 15

¹¹⁵ Starks, Tricia. (2008). *The Body Soviet. Propaganda, Hygiene and the Revolutionary State*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, lk 3

¹¹⁶ Tamm, Oku. Jänes, Harri. Pihl, Hendrik. (1974). *Sanitaaria Eesti NSV-s*. Eesti NSV Tervishoiu Ministeerium, Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituut. Tallinn: Valgus, lk 9, 65; Aro, Tiiu. Saava, Astrid. (2008). 120 aastat sanitaarkontrolli Eestis. *Eesti Arst*, nr. 87, lk 953-954

¹¹⁷ Lutsoja, Heino. (2008). Sanitaar- ja epidemioloogiateenistuse korraldusest Eesti NSV-s. 120 aastat sanitaarkontrolli Eestis. *Konverentsi kogumik*. Tallinn, lk 13, 15

¹¹⁸ Samas, lk 17

¹¹⁹ Tamm, Oku. Jänes, Harri. Pihl, Hendrik. (1974). *Sanitaaria Eesti NSV-s*. Eesti NSV Tervishoiu Ministeerium, Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituut. Tallinn: Valgus, lk 74; Siilak, Külliki. (2005). *Muutused Eesti tervisekaitse ülesannetes ja korralduses viimase kahe aastakümne jooksul*. Magistritöö. Tartu Ülikooli Tervishoiu instituut, lk 15

Heade hügieeniliste tingimuste puhul peeti lastekodus oluliseks kasvandike riietuse korrasolekut. Lapsed said peamiselt riideid kohalikust kaubandusvõrgust, ka šeflusasutused aitasid hankida riideid. Riideesemete komplekt ühele kasvandikule sisaldas üleriietest talvepalitut ning kevad- ja sügismantlit. Tavariieteks olid päevasärgid, sviitrid, püksid, seelikud, sukad ja sokid, aluspesu ning öösärk; jalatsidest saapad, kalossid ning toatuhvlid. Pidulike ürituste jaoks oli kaks komplekti ülikondi ja kleite, pioneeridel ka pioneeripluus ja -püksid või seelik. Sportlike tegevuste jaoks anti kasvandikele eraldi särk ja püksid.¹²⁰

Lastekodus jälgis hügieenilist seisukorda meditsiiniline personal. Arst tegeles tervisliku ülevaatusena, mis toimusid algul neli korda aastas, hiljem vähenesid need kahele korrale. Meditsiiniõde kontrollis esialgu igapäevaselt ka kasvandike magamistube ja õpperuume, laste ning nende riietuse puhtust.¹²¹ Hiljem (1960. aastatel) vähenes kontrolli sagedus korrale nädalas.¹²² Järelevalvesse oli kaasatud ka Pärnu linna TSN TK tervishoiuosakond, mis teostas lastekodus kaks korda aastas tervisekontrolle. 1970. aastatel ja hiljem tegid meditsiinilised töötajad koos juhtkonnaga asutuses ringkäigu kord nädalas, mille käigus vaadati üle tubade seisukord. Riiete ja kasvandike puhtust kontrolliti kaks korda kuus.¹²³

Hügieeniliste reeglite täitmist jälgisid ka kasvatajad ning lapsed ise. Magamistubadesse määrati toavanemad, kelle ülesandeks oli kontrollida kasvandike riietust ning tubade koristamist ja kujundamist. Samuti moodustati sanitaarpostid ehk sanitaarjärelevalvet teostav laste rühm, mis pidi aitama meditsiinitöötajatel ja kasvatajatel juurutada hügieenireegleid.¹²⁴ Ka tavakoolides olid sisseseatud sanitaarkontrolli rühmad, mis kontrollisid hommikuti kaasõpilaste käte puhtust, küünte pikkust jms.¹²⁵

Laste hügieenialaste teadmiste suurendamiseks peeti neile loenguid ja viidi läbi vestlusi. 1950. aastatel toimusid loengud kaks korda kuus, kus räägiti näiteks tütarlaste hügieenist, sooleparasiitidest ja kehakarastusest.¹²⁶ 1960. aastatel sarnaste vestluste arv ning arstil tuli loenguid pidada vähemalt kord kuus. 1970. aastatel toimusid meditsiinipersonali vestlused kolm korda kuus.¹²⁷ Sarnaselt lastekodule korraldati ka tavakoolis hügieeninõuete juurutamiseks kursusi.¹²⁸

¹²⁰ RA, EAA.P-1055.1.11, l 28

¹²¹ RA, EAA.P-1055.1.98, l 34; RA, EAA.P-1055.1.167a l 9

¹²² RA, EAA.P-1055.1.83, l 16

¹²³ RA, EAA.P-1055.1.138 l 21

¹²⁴ RA, EAA.P-1055.1.39 l 52; RA, EAA.P-1055.1.87, l 16; RA, EAA.p-1055.1.120, l 17-18

¹²⁵ Roosimäe, Lembit jt. (2002). Sindi Gümnaasium 165. Sindi: Sindi Gümnaasium, lk 54.

¹²⁶ RA EAA.P-1055.1.8, l 21; RA, EAA.P-1055.1.69, l 35

¹²⁷ RA, EAA.P-1055.1.58, l 6; RA, EAA.p-1055.1.120, l 17-18

¹²⁸ RA, EAA.5467.1.18, l 25

Hügieenialast kasvatustegevust tehti ka läbi seinalehe „Tervis” väljaandmise, vähemalt neli korda aastas ning erinevate võistluste korraldamisega. Näiteks 1950. aastatel toimus võistlus puhtaima magamistoa väljaselgitamiseks.¹²⁹

3.3.1 Hügieeniprobleemidest

Lastekodus oli suureks probleemiks laste isiklike hügieenivahendite olemasolu, mis tulenes tarbekaupade puudusest. 1950. aastate alguses puudusid nii hambaharjad kui hambapulber, pesuharjad, taskurätid ja juuksekammid. 1952. aastal varustus mõnevõrra parenes: siis oli hambahari olemas igal kasvandikul.¹³⁰ Nõukogude perioodi teisel poolel, 1970. aastatel esines taas hambaharjade puudust ning see kestis kuni 1980. aastate alguseni, siis lisandus seebipuudus pesuruumides.¹³¹ Seepi ei olnud laste jaoks küllaldaselt 1984. aastani. Järgnevalt on hügieenivahenditega varustamine parenenud, 1987. aastal väideti, et igale lapsele on tagatud individuaalsed hügieenitarbed.¹³²

Kasvandike regulaarsele pesemisele on samuti palju tähelepanu pööratud. 1950. aastatel pesid lapsed end pedagoogika nõukogu hinnangul hooletult ja pealiskaudselt. Selline olukord kestis 1960. aastate keskpaigani. Seejärel on leitud, et suurem osa lastest hoolitseb isikliku hügieeni eest hästi. Raskusi tekkis vaid üksikute lastega, kes olid asutuses elanud lühikest aega.¹³³ Olukord on halvenenud taas 1972. aastal, siis kurdeti, et kasvandikud on enne sööki kätepesemisel hooletud.¹³⁴ Kui 1970. aastatel näib olukord paranevat, siis, 1980. aastate esimesel poolel kostub taas enam kurtmisi.¹³⁵ Üheks peamiseks probleemiks kujunes poisslaste pesemisvõimaluste halvenemine – näiteks puudusid nende pesuruumides valamutel segistid jms.¹³⁶

Valdavaks probleemiks kujunes sooja vee puudumine lastekodus. Asutuse sooja veega varustamine oli plaanitud 1958. aasta maisse, mil see aga teostamata jäi.¹³⁷ Ka hiljem, näiteks 1985. aastal sai sooja vett pesuruumi kraanidest õhtul alles siis, kui kasvandikud juba magasid.¹³⁸

¹²⁹ RA, EAA.P-1055.1.167a l 11; RA, EAA.P-1055.1.183 l 24

¹³⁰ RA, EAA.P-1055.1.2, l 56; RA, EAA.P-1055.1.14, l 7; RA, EAA.P-1055.1.23 l 5

¹³¹ RA, EAA.P-1055.1.119 l 44

¹³² RA, EAA.P-1055.1.167a l 54

¹³³ RA, EAA.P-1055.1.87, l 7

¹³⁴ RA, EAA.P-1055.1.98, l 45 p, 62 p; RA, EAA.P-1055.1.119 l 7

¹³⁵ RA, EAA.P-1055.1.123, l 15; RA, EAA.P-1055.1.171 l 4

¹³⁶ RA, EAA.P-1055.1.167a l 11

¹³⁷ RA, EAA.P-1055.1.47 l 17

¹³⁸ RA, EAA.P-1055.1a/ü.19 l 8

Kasvandike riietus pidi olema puhas ja korras. 1950. aastatel olid paljudel laste riided katki ja määritud.¹³⁹ Probleemiks oli ka see, et kasvandikud jätsid riietusesemeid laokile. Neid leiti pidevalt aiast pöösastest ja mänguväljakult.¹⁴⁰ Olukord riietega on paranenud alles 1960. aastate lõpus. Tollased aruanded kirjeldavad üksikuid puudujääke, näiteks olid kleitidel ja särkidel küünarnukikohad katki ning nõöbid ripakil.¹⁴¹ 1970. aastate lõpus kostub taas, et kasvandikud ei taha oma riideesemete eest hoolt kanda, neid on leitud isegi prügikastist.¹⁴² 1980. aastal oli lastekodu direktor Pajula hinnangul lastekodu üks suuremaks puudujäägiks kasvandike riietus, mis oli tihti räpane ja katki.¹⁴³ 1980. aastatel on olukord riiete hooldamisel paranema hakanud.

Lastekogu igapäevatoimingute sekka kuulus tubade korrashoid. 1950. aastatel on ruumide korrasolekut lastekodus kritiseeritud, tubades olid lutikaid ja muid parasiite.¹⁴⁴ Ruumide kehvad tingimused püsisid kuni 1959. aastani. Alles siis on Pärnu TSN TK ülevaatuse raames täheldanud, et kasvandikud tulevad tubade koristamisega toime.¹⁴⁵ Tubade korrashoid on tunduvalt paranenud 1960. aastatel, millele aitas kaasa puhtaima magamistoa võistluse läbiviimine. Samas kurdetakse, et magamisruumides puudub kaasaegne mööbel.¹⁴⁶ 1970. aastate algusest kuni keskpaigani said taas aktuaalseks ruumide koristamise küsimused. 1980. aastaid iseloomustab tubade lohakas koristamine, samuti avastati lastekodu köögist soolebakterit (*Escherichia coli*).¹⁴⁷

Peamist süüd kirjeldatud probleemide juures nähti töötajate väheses kohusetundlikkuses, kasvandike hügieenireeglite täitmise nõrgas kontrollimises. Ilma pideva jälgimiseta hügieenilisi nõudeid reeglina ei järgitud.¹⁴⁸ Vähesese kohusetundlikuse üheks põhjuseks oli kasvatajate ülekoormus, st. kasvandikke oli ühe kasvataja kohta liiga palju.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et hügieeniliste tingimuste seisukord oli mõnevõrra parem nõukogude perioodi keskel, 1960. ja 1970. aastatel. Olukorda hügieeni osas on mõjutanud ühiskonnas valitsenud tarbekaupade halb kättesaadavus ning personali liigne töökoormus.

¹³⁹ RA, EAA.P-1055.1.2, 175 p; RA, EAA.P-1055.1.27, 12-3

¹⁴⁰ RA, EAA.P-1055.1.8, 18, 12

¹⁴¹ RA, EAA.P.1055.1.98, 133-133 p

¹⁴² RA, EAA.P-1055.1.133 1174

¹⁴³ RA, EAA.P-1055.1a/ü.6 11 p

¹⁴⁴ RA, EAA.P-1055.1.2, 143-44

¹⁴⁵ RA, EAA.P-1055.1.58, 15

¹⁴⁶ RA, EAA.P-1055.1.104, 15

¹⁴⁷ RA, EAA.P-1055.1a/ü.6 11 p

¹⁴⁸ RA, EAA.P-1055.1.119 144; RA, EAA.P-1055.1.138 16

3.4 Õppe- ja kasvatustöö

Pärnu lastekodul ei olnud eraldi kooli, küll aga tuli ka lastekodus tegelda õppe- ja kasvatustööga. Nõukogude Liidu haridussüsteemi eesmärk oli kasvatada võimule sõnakuulelikke inimesi, kes aitaksid uut riigivõimu tugevdada.¹⁴⁹ Hariduspoliitikat suunati esmalt läbi Eesti NSV Hariduse Rahvakomssariaadi (1946. aastani), mis hiljem muudeti Eesti NSV Haridusministeeriumiks.¹⁵⁰ Igapäevaseks nähtuseks kujunes ideoloogiline surve, õppekavadesse lisandusid mitmed Nõukogude Liiduga seonduvad õppeained (ajalugu, geograafia ja konstitutsioon).¹⁵¹ 1946. aastal kehtestati Eesis koolikohustus alates 7. eluaastast kuni 7. klassilise üldhariduskooli lõpetamiseni (või 16. aastaseks saamiseni), mis kehtis kuni 1958. aastani.¹⁵² Edasiselt pikendati 1962. aastani koolikohustust kuni 8. klassi lõpetamiseni, seejärel mindi üle kohustuslikule keskharidusele.¹⁵³ Nõukogude Liidus tervikuna kehtis kümneaastane keskharidusesüsteem, Eesti NSV-s oli see ühe aasta võrra pikem. Lisa-aastat põhjendati vene keele õpetamise vajadusest tulenevalt.¹⁵⁴ 1956. aastal kinnitati eraldi määrus internaatkoolidele, mis sätestas, et nendes võisid õppida 1.-10. klassi õpilased vanemate või hooldajate tahtel. Internaatkoolid oli orbudele ja ükskemade lastele ning nendele, kelle kasvatamisel esines raskusi või kelle ülalpidamiseks polnud vanematel majanduslikke ressursse.¹⁵⁵

3.4.1 Õppetöö lastekodus

Lastekodude kasvandikud õppisid enamasti lähedal asuvates koolides. Juhul kui lastekodu ligidal kooli ei olnud, tuli see asutada lastekodu juurde (nagu näiteks Muraste ja Tilsi lastekodudes).¹⁵⁶ Pärnu lastekodu kasvandikud omandasid haridust Pärnu linna üldhariduskoolides. Enamus õppis Pärnu V 8.-klassilises koolis, aga samuti Pärnu I Keskkoolis, Pärnu IV Keskkoolis, Pärnu VI 8.-klassilises koolis ja Pärnu 8-kl. Abikoolis. Mõned lapsed õppisid ka internaatkoolides.

¹⁴⁹ Nagel, Veronika (2006). Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940-1991. (Tallinna Ülikool.). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 68

¹⁵⁰ Pilve, Eli. (2010). "Aga vene ajal pidi igas õppetunnis siduma õppematerjali poliitikaga." Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eesti NSVs. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr. 13, lk 1

¹⁵¹ Nagel, Veronika (2006). Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940-1991. (Tallinna Ülikool.). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 20, 28

¹⁵² Rahvusarhiiv. Algekoolid. Kasutatud: 10.05.2019 https://www.cha.ee/fondiloend/frames/struc_prop.php?id=364&lid=514

¹⁵³ Kelder, Harri. (1999). Üldisest koolikohustusest Eestis läbi aegade. Kooliuuenduslane, nr. 1. Tallinn: Koolibri, lk 48-49

¹⁵⁴ Pilve, Eli. (2010). "Aga vene ajal pidi igas õppetunnis siduma õppematerjali poliitikaga." Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eesti NSVs. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr. 13, lk 5

¹⁵⁵ Nagel, Veronika (2006). Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940-1991. (Tallinna Ülikool.). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 68

¹⁵⁶ Lastekodude põhimäärus. (1941). Hariduse Rahvakomissariaadi ajakiri nr. 30; Leht. Viive. (1987). Lastekodud meie muutuv asjas. Nõukogude Õpetaja, nr. 49, lk 3

Õppetöö lastekodus oli mõeldud koduste ülesannete tegemiseks. Selle jaoks oli ettenähtud kindel aeg – õppetund, mis toimus kuuel päeval nädalas 1-1,5 tundi asutuse klassiruumides. Neid tunde viisid läbi rühmakasvatajad, kelle ülesandeks oli korra hoidmine ja vajadusel lastele abi osutamine. Sellest tulenevalt pidid kasvatajad olema kursis koolides õpetatavate õppeainete programmide ja õpetamise meetoditega, neil tuli läbitöötada õppeprogrammi keerulisemad küsimused, et nad oleksid võimelised lapsi abistama.¹⁵⁷ Õppetöö eesmärk oli siiski see, et lapsed saaksid õppetööga võimalikult iseseisvalt hakkama.¹⁵⁸

Paraku oli kasvandikel õppetööga pidevalt probleeme, mis pani üsna suure koormuse kasvatajatele. Kui lapsed ei olnud võimelised mingil põhjusel kodutööd tegema, pidid kasvatajad sellest kooliõpetajat teavitama. Lisaks anti kasvatajatele ülesanne kontrollida kasvandike teadmisi. 1961. aasta korralduse kohaselt pidid nad enne kontrolltööde toimumist koolis eelneval õhtul testima õpitud materjali omandamist.¹⁵⁹

Õppetööga mittetoimetulevatele kasvandikele olid ettenähtud järeleaitamistunnid, mis toimusid vastavalt vajadusele. Sellised tunnid olid kohustuslikud ning alles siis, kui õpitulemused paranesid, andis lastekodu direktor loa selles mitte osaleda.¹⁶⁰ Kui mahajäämus oli eriti suur, peeti järeleaitamistunde ka pärast õhtusööki ning hommikuti. Näiteks 1972. aastal otsustas asutuse juhtkond hakata läbiviima hommikusi õppetunde, eesmärgiga õpitut enne kooliminekut korrata.¹⁶¹ Lastekodu täiendavad järeleaitamistunnid olid oma olemuselt väga sarnased tavakoolides toimuvatele samalaadsetele tundidele.

Jälgimaks laste edasijõudmist koolikeskkonnas, pidid kasvatajad külastama tavakooli vähemalt kord nädalas. See oli üpris ajamahukas kohustus, kuna ühe rühma kasvandikud võisid õppida erinevates koolides. Näiteks 1967. aastal külastas II rühma kasvataja regulaarselt viit kooli.¹⁶² Ka õpetajad pidid vähemalt kord kuus käima lastekodus, et olla kursis selle igapäevaeluga. Samas ilmneb, et nad ei külastanud lastekodu niivõrd sageli, kui oli ettenähtud. Näiteks 1965. aastal on lastekodu pedagoogilises nõukogus kurdetud, et õpetajad ei ole piisavalt tihti lastekodus käinud.¹⁶³

1960. aastate alguses lisandus kasvatajate kohustuste hulka koolitundidest puudujate ja nendesse hilinejate ülesmärkimine. 1980. aastate algul rakendati selle ülesande täitmiseks ka spetsiaalsed kontrollrühmad, mis

¹⁵⁷ Rosin. J. (1952). Meie ülesandeks on saavutada lastekodudes kõrge õppeedukus. Nõukogude Kool, nr. 12, lk 748

¹⁵⁸ RA, EAA.P-1055.1.115, l 4; RA, EAA.5467.1.18, l 13

¹⁵⁹ RA, EAA.P-1055.1.61 l 10

¹⁶⁰ RA, EAA.P-1055.1.60, l 75 p

¹⁶¹ RA, EAA.P-1055.1.64, l 18; RA, EAA.P-1055.1.120, l 19

¹⁶² RA, EAA.P-1055.1.104, l 10

¹⁶³ RA, EAA.P-1055.1.61 l 84 p

koosnesid lastest, kes jälgisid kaaskasvandike osavõttu koolitundidest.¹⁶⁴ Lisaks kasvatajatele ja õpetajatele olid õppetulemuste parandamisse kaasatud vanemad või edukamad kasvandikud, kelle ülesandeks oli kaaslaste suunamine ja aitamine.¹⁶⁵ Edukatele lastele pandi sellega vastutus, mis vähendas mõnevõrra kasvatajate töökoormust.

Kui kasvandike õppetulemused kõigele vaatamata ei paranenud, läksid käiku karistused. Esmalt rakendati noomitusi. Kui see ei aidanud, siis keelati ära mitmed vaba aja tegevused – karistuse saanud kasvandikud ei saanud osa võtta huvialaringide tegevusest ning sporditreeningutest ja -võistlustest.¹⁶⁶ Karistusi määras lastekodu pedagoogiline nõukogu, kus arutati õppetööga seotud küsimusi laiemalt. Tavakoolis oli sarnaste karistuste andmine õppenõukogu kohustuseks.¹⁶⁷

Õppetöö jälgimisel ja edendamisel oli oma roll kasvandike nõukogul, milles osalesid rühmakasvatajad koos kasvandikega, eesmärgiga et lapsed ise üksteise edasijõudmist hindaksid. Lisaks õppetööle arutati selles käitumisnormide rikkumisi. Selline kogu rühma kaasav analüüs pidi tekitama häbitunde ja aitama edaspidi vältida sarnaste eksimuste kordumist.

3.4.2 Õppeedukuse tagamine

Nõukogude haridussüsteemis oli oluliseks klassilõpetajate protsendi tagamine, eriti 1970. aastatel. See sai aluseks koolide hindamisel, millised koolid teostasid õppetööd paremini, millised halvemini. Selline koolide survestamine pani koolid õpilaste õppeedukust kunstlikult parendama, mis on õpilastele kasvatuslikult halvasti mõjunud. Kõrge õppeedukuse protsent ei olnud mitte niivõrd tõestus õpilaste teadmistest, vaid näide koolipersonali kuulekusest nõudele, mille kohaselt ei tohtinud koolis halva õppeedukusega õpilasi olla.¹⁶⁸ Ka Eesti NSV haridusminister Ferdinand Eisen on öelnud õppeedukuse kohta, et kuigi ametlikult tauniti igasugust võistlusliku momendi tekitamist koolide vahel õppeedukuse tasemes, pälvis see ometi suurt tähelepanu.¹⁶⁹

Lastekodulaste õppeedukus oli keskmisest madalam.¹⁷⁰ Eesti NSV Haridusministeeriumi 1950. aastate aruannetes on täheldatud, et madal õppeedukus oli mõjutatud esiteks kasvatajate puudulikust pedagoogilisest kvalifikatsioonist, mistõttu nad polnud piisavalt nõudlikud ja teiseks kasvandike sagedasest puudumisest ja

¹⁶⁴ RA, EAA.P-1055.1.167 L 2

¹⁶⁵ RA, EAA.P-1055.1.39, l 12

¹⁶⁶ RA, EAA.P-1055.1.177 l 22

¹⁶⁷ RA, EAA.F.5467.1.2, l 17

¹⁶⁸ Tammeniit, Gea. (1987). Lydia Koidula nimelise Pärnu 2. keskkooli ajalugu aastatel 1960-1985. Diplomitöö. Tartu, lk 7, 59.

¹⁶⁹ Eisen, Ferdinand. (1998). Üldise keskhariduse ja õppeedukuse probleemid nõukogude võimu aastail. Haridus, nr. 5, lk 58

¹⁷⁰ Rosin. J. (1952). Meie ülesandeks on saavutada lastekodudes kõrge õppeedukus. Nõukogude Kool, nr. 12, lk 743

hinnete mitteparandamisest.¹⁷¹ Ka näiteks Pärnu VIII 8. klassiline kool nägi siin peamist süüd õpetajal, kes polnud õppetunde piisavalt hästi ettevalmistanud. Täiendava põhjusena on välja toodud seda, et õpetajad polnud küllalt ranged õpilaste suhtes ega kontrollinud laste õppimist tundides.¹⁷²

Pärnu lastekodu kasvandikud pidid koolis saavutama täieliku ehk 100%-lise õppeedukuse, mis oli ilmselgelt ülejõukäiv eesmärk. Õppeedukus lastekodu rühmades jäi üldiselt 70-99% vahele. 1958/59. õppeaastal on saavutatud kõikides rühmades 100%-line õppeedukus, kui selle tasemeni küündisid vahel vaid üksikud rühmad.¹⁷³

Õppeedukuse tõstmiseks katsetati mitmeid motiveerivaid meetmeid. Kord õppeveerandis koostatava õppeedukuse kokkuvõtte alusel tekitati rühmade seas paremusjärjestus.¹⁷⁴ 1970. aastal oli kasutusel isegi kaardisüsteem. Igal kasvandikul oli kaart, millele ta märkis esimese õppeveerandi hinded, selle kõrvale tuli panna hinne, mida õpilane tahtis saavutada veerandi lõpuks.¹⁷⁵ See pidi tekitama visuaalse eesmärgi, mille poole püüelda. Motiveerimiseks kasutati ka mitmesuguseid omavahelisi võistlusi, näiteks isikulised paremusjärjestused õppeainete kaupa ning aineolümpiaadid. Sarnaseid meetmeid korraldati ka tavakoolides, mis pidi aitama parandada õppetööd ja tagama distsipliini.¹⁷⁶

Eriti heade õppetulemustega kasvandikele määras asutuse juhtkond erinevaid autasusid. Kõige levinumaks olid direktori kiituskirjad. Parimate laste nimed koos fotoga olid üles pandud lastekodu autahvlile. Hästiõppivatele lastele organiseeriti teatrietenduste ja kontsertide külastusi ning ekskursioone. Samuti jagati neile aegajalt mitmesuguseid mälestusesemeid ning maiustuspakke.

3.4.3 Töökasvatus

Töökasvatusest kujunes nõukogude ühiskonnas eraldi nähtus, mis pidi olema vaieldamatu osa kommunistlikust maailmavaatest.¹⁷⁷ Töökasvatus pidi arendama positiivseid iseloomuomadusi nagu kollektiivsus, täpsus, algatusvõime, kohusetunne. Töökasvatuse kaudu õpetati lastele erinevaid oskusi ja harjumusi töötegemiseks.

¹⁷¹ RA, ERA.R-14.3.616.1.37

¹⁷² RA, EAA.5467.1.10, l 1-2; RA, EAA.5467.1.14, L 2

¹⁷³ RA, EAA.P-1055.1.58, l 4

¹⁷⁴ RA, EAA.P-1055.1.155, l 10

¹⁷⁵ RA, EAA.P.1055.1.98, l 94 p

¹⁷⁶ Mitt, Heli. (2005). 130 aastat hariduse andmist Tori koolis. Tori: H. Mitt, lk 9; Tammeniit, Gea. (1987). Lydia Koidula nimelise Pärnu 2. keskkooli ajalugu aastatel 1960-1985. Diplomitöö. Tartu, lk 70

¹⁷⁷ Õpetagem noori tööd armastama. (1957). Nõukogude Õpetaja nr. 51

Selliselt pidid kooliõpilased töötama kooliaias, korrastama kooliümbrust ning klassiruumi või parandama katkiseid õppevahendeid. Lisaks käisid lapsed õppepraktika või külastuse korras erinevates ettevõtetes, asutustes ja kolhoosides, tutvumaks konkreetsete erialadega.¹⁷⁸

Psühholoog Avo-Rein Tereping on kirjutanud Õpetajate Lehes, et põhikooli ajal lastekodus elades nägi ta, et selles asutuses oli töökasvatuse oluline osa argipäevast.¹⁷⁹ Töökasvatuse raames toimunud tundides õpetasid instruktorid kasvandikele mitmesuguseid oskusi ja tehnikaga seonduvat. Kasvandikud valmistasid tarbeesemeid nagu näiteks kleidid, sokid jm riietusesemed, käterätid, riidepuud, jalapuhastusrestid ning parandasid toole ja laudu, mis arendas nende käelisi oskusi. Neid esemeid kasutati asutuse enda tarbeks. Lastekodu juurde kuulusid nii puu- ja metallitöö kui õmblus- ja kudumistööde töökojad. Mingil määral on lastekodus valmistatud tarbeesemeid müüki saadetud. Näiteks on 1955. aastal rõivaõmbluse õppetootmistöökoda toodete müügist laekuvaid tulusid kasutatud lastekodu eluolu parandamiseks.¹⁸⁰ Lisaks esemete valmistamisele külastati töötundide raames ka erinevaid kohalikke tehaseid, et kasvandikud saaksid oma tutvuda tööeluga.

Kasvandike abi kasutati lastekodus ära üpris palju. Neil tuli igal nädalal osa võtta toimkondadest, mille raames tehti lihtsamaid majapidamistöid, nagu tubade koristamine, lauakatmine, nõudepesemine ja kartulikooremine. Vajaduse korral jäeti nende teha ka lihtsamad remonditööd.¹⁸¹ Sellised kohustused muutsid kasvandikke iseseisvamaks ning andsid neile edasiseks eluks vajalikke oskusi. Laste iseseisvust arendati ka viisil, kus nad pidid oskama hoolitseda enda riiete eest, st. neid ise pesema, triikima ja vajadusel parandama.

Töökasvatuse sihiks oli ka laste tulevase elukutse väljaselgitamine ning nende edasisuunamine vastavale erialale. Elukutsete tutvustamiseks külastati ettevõtteid ning korraldati kohtumisi ametialade töötajatega. Samuti oli lastekodus olemas kutsesuunitlusnurg, kus jagati materjali erinevate ametite kohta.¹⁸² Kutsevalikutest räägiti ka kooli klassijuhatajatundides. Sarnaselt lastekoduga korraldati tavakooli õpilastele kohtumisi erialade esindajatega ja arutati mitmesuguseid kutsevalikualaseid küsimusi.¹⁸³ Lastekodus suunati kasvandikke edasiõppima peamiselt kutseharidust andvatesse koolidesse (kutsekoolid ja tehnikumid), et nad võimalikult kiiresti majanduslikult iseseisvaksid.¹⁸⁴

Eraldi teemaks oli ideoloogiline kasvatustöö, millesse olid kaasatud õpetajad, kasvatajad kui ka muu personal. Peamiselt tehti sellealast selgitustööd klassijuhatajatunnis, klassijuhataja kohustuseks oli õpilastes õigete

¹⁷⁸ Õpetagem noori tööd armastama. (1957). Nõukogude Õpetaja nr. 51; RA, EAA.5467.1.14, l 12

¹⁷⁹ Tereping, Avo-Rein. (2018). Töökasvatuse kui õppimise ja kasvatuse vältimatu osa. Õpetajate Leht, 2018. <http://opleht.ee/2018/03/tookasvatuse-kui-oppimise-ja-kasvatuse-valtimatu-osa/>

¹⁸⁰ RA, EAA.P-1055.1.27, l 3-4

¹⁸¹ RA, EAA.P-1055.1.167a l 22; RA, EAA.P-1055.1.167a l 22

¹⁸² RA, EAA.P-1055.1.161, l 10

¹⁸³ Kui noored seisavad teelahkmel. (1961) Nõukogude Õpetaja nr. 50

¹⁸⁴ Leht. Viive. (1987). Lastekodud meie muutuv asjas. Nõukogude Õpetaja, nr. 49, lk 3

moraalsete, esteetiliste ja poliitiliste veendumuste kujundamine. Tihti andis koolidirektor ette kindlad teemad, mida klassijuhatajatunnis käsitleda.¹⁸⁵ Poliitiline kasvatus ei jäänud pelgalt klassijuhatajatunni raamidesse, ideoloogiat tuli sisse kombineerida ka teistesse ainetundidesse.

Koolides korraldati sageli kultuurihommikuid nii riiklike tähtpäevade tähistamiseks (näiteks Oktoobrirevolutsiooni aastapäev, NSV Liidu konstitutsioonipäev, uusaasta, töörahpäev 1. mai) kui ka muude ideoloogiliste teemade arutamiseks.¹⁸⁶ Tiiu Kreegipuu on järeldanud, et uute tähtpäevade tähistamise kaudu toimus ühtaegu nõukogude võimu kinnistamine.¹⁸⁷

Nagu õpetajatel, oli ka kasvatajatel kohustus kasvandikes sobivaid poliitilisi arvamusi kujundada, viies selleks läbi vestlusi, kus arutleti erinevatel päevakajalistel, poliitilistel ja moraalsel teemadel.¹⁸⁸ Lisaks tuli läbi viia poliitinformatsiooni tunde igal nädalal, kus kasvatajad rääkisid lastele päevakajalistest sise- ja välispoliitilistest sündmustest võimalikult lihtsalt ja arusaadavalt. Ka sellesse kohustusse kaasati vanemaid kasvandikke. Info talletamiseks korraldati lastele viktoriine kohati üsna tihedalt, isegi kaks korda kuus.¹⁸⁹ Heaks meetodiks peeti ekskursioone, mis seoti kas kuulsate lahingupaikade või sõjaveteranide külastamisega.

Hariduse omandamist tähtsustati lastekodus väga palju, mis aga tõi kaasa selle, et kasvandike headele hinnetele pandi väga suurt rõhku ning see lisas põhjendamatut stressi nii lastele kui töötajatele. Kasvatusliku töö kaudu kujundati kasvandikest nõukogude võimule kuulekaid inimesi, kuid mille üks osa – erinevate oskuste õppimine – oli laste täiskasvanuella suundumise seisukohalt positiivne.

¹⁸⁵ RA, EAA.5467.1.10, l 15

¹⁸⁶ Pilve, Eli. (2010). "Aga vene ajal pidi igas õppetunnis siduma õppematerjali poliitikaga." Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eestis NSVs. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr. 13, lk 12, 17

¹⁸⁷ Kreegipuu, Tiiu. (2011). Tähtpäevakalendri kujunemisest Nõukogude Eestis aastatel 1945–1985, Tuna nr. 2, lk 68

¹⁸⁸ RA, EAA.P-1055.1.69, l 5

¹⁸⁹ RA, EAA.P-1055.1.100, l 9

Kokkuvõte

Pärnu lastekodus valitsevad tingimused mõjutasid laste igapäevast eluolu mitmel viisil. Pärnu lastekodu tegutses alates selle asutamisest 1838. aastal kuni 1987. aastani, pakkudes tänapäeval vanemliku hooleta jäänud lastele kodu Pärnu Laste- ja Noorte Tugikeskuse näol. Antud bakalaureusetöö keskendus tollaste kasvandike argielu uurimisele läbi kolme valdkonna, milleks olid kasvandike toitlustamine, hügieenilised olud ning õppe- ja kasvatustöö. Töö keskendus lastekodu igapäevaelus esilekerkinud probleemide tuvastamisele ning nende lahendamisele.

Laste toitlustamise nõuetekohase toimimise pärast vastutas lastekodu juhtkond. Kasvandike toitlustamises esines rida probleeme. Peamised puudujäägid olid ettenähtud toidunormide mittetäitmine, toiduainete halb kättesaamine kaubandusvõrgust ning kasvandikele mõeldud toidu jagamine personalile. Enamasti jäi nendes küsimustes süüdlaseks asutuse juhtkond. Toitlusolud olid kehvemad 1950. aastatel ja 1970. aastatel, mis avaldus tervikuna toidukaupade puuduses Eesti NSV-s. Mõningast olukorra paranemist on märgata 1980. aastate lõpul.

Toiduainete puuduste leevendamisel tuleb hinnata positiivselt lastekodu abimajandit, mille eesmärgiks oli asutusele aia- ning loomakasvatussaaduste kasvatamine. Lisaks oli abimajand väärtuslik ka selle poolest, et võimaldas avardada laste oskusi. Siiski esines majandi tegevuses mitmeid probleeme, milles süüdistati peamiselt abimajandi töötajaid. Kuna majand ei tasunud ennast puudujääkide tõttu ära, otsustati selle tegevus lõpetada ning asemele rajada õppe-katseaed, mille eesmärgid olid samad kuid mis toimis väiksemal maa-alal.

Lastekodu hügieeniline seisukord avaldus esmalt kasvandike väljanägemises, mida jälgiti olemasolevast aruandlusest lähtudes üsna hoolikalt. Seeläbi tulevad esile ka mitmed puudujäägid. Peamine probleem oli tingitud sooja vee puudusest laste pesuruumides. Rida teisi puudusi nagu näiteks isiklike hügieenivahendite olemasolu, oli põhjustatud Eesti NSV-le omasest tarbekaupade raskest kättesaadavusest. Teisalt mängis rolli asutuse kasvatajate hoolivus või vastupidi hoolimatus hügieeninõuete kontrollimisel. Kasvatajad pidid lapsi kontrollima väga tihti, mis omakorda pani kasvatajatele suure koormuse ning takistas teiste kohustuste täitmist. Ilmselt oli kasvandikke ühe rühma kasvataja jaoks liiga palju, mistõttu ei olnud kõigile võimalik piisavalt tähelepanu pöörata. Käsiteldava perioodi algus- ja lõpukümnendit iseloomustab hügieeniliste olude halvenemine, 1960.- ja 1970. aastatel on asutuse tingimused mõneti paranenud, samas ei saa olukorda ka piisavalt heaks hinnata.

Õppe- ja kasvatustöö pidi tagama kasvandikele hariduse ning arendama neis positiivseid iseloomuomadusi. Õppetöö peamiseks probleemiks kujunes madal õppeedukus. 1960. aastatel kehtestatud nõue, mis eeldas õppeedukuse 100%-ni tõstmist, kujunes lastekodule suureks pingutuseks. Õppeedukuse kõrge protsendi

tagaajamine survestas kasvatajaid, kuna just nendes nähti halvas õppeedukuses peamist süüd, et nad ei olnud laste õppetöö suhtes piisavalt nõudlikud. Laste survestamine kasvatajate poolt ei andnud loodetud tulemusi.

Kasvatustöö tuumiku moodustas ideoloogiline kasvatus, mille sihiks oli lastes kommunistlikule võimule sobivate poliitiliste veendumuste kujundamine. Kasvandikke kasvatatati ideoloogia alaselts koolis, selliselts „töödeldi” neid topelt – nii koolis kui ka lastekodus.

Teine oluline kasvatustöö aspekt oli lastes tööoskuste õpetamine, mille positiivseks küljeks on kindlasti asjaolu, et vajalike oskuste omandamine muutis lapsed iseseisvamaks. Kuivõrd tööoskuste omandamine mõjutas kasvandike iseloomuomaduste arendamist, on raske hinnata, see eeldaks teistlaadi allikate kasutust. Lastekodu juhtkond on rõhutanud, et laste kaasamine kaaskasvandike õpetamisse ja abistamisse nagu ka ühistesse majapidamistöödesse, on neis kasvatanud vastutustunnet ja kollektiivsust.

Lastekodu personalitöö analüüsil tulid ilmsiks mitmed puudused, mis olid tingitud suuresti selles, et paljudel kasvatajatel puudus ametikohale vastav haridus. Kuna kasvataja töö oli vastutusrikas ja üsna raske, oli lastekodul raskusi heade kasvatajate leidmisega, mis avaldus töötajate suures liikuvuses, nende sagedases vahetuvuses. Paraku polnud asutusel kvalifitseeritud tööjõudu kusagilt võtta ning töötada tuli olemasoleva kaadriga. Kuna kasvatajaid nappis rühma kohta, polnud võimalik kõiki lapsi võrdselt kohelda, neid samaväärselt suunata ja jälgida. Probleemile otsiti lahendust kasvandike kaasamise teel, mis aitas mõneti vähendada kasvatajate töökoormust.

Analüüsides laste eluolu Pärnu lastekodus tuleb tõdeda, et seda mõjutasid nii asutuse enda tegevusest tulenevad ilmingud kui ka üldised kogu ühiskonda hõlmavad arengud. Saamaks üldpilti olukorrast Eesti NSV lastekodudes tuleks lisaks Pärnu lastekodule uurida ka teisi asutusi. Kindlasti oleks vaja kaasata lastekodude töötajate ja kasvandike perspektiiv, et hinnata lastekodude olukorda nõukogude oludes terviklikult.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiivimaterjalid

Rahvusarhiiv

- Fond EAA.P-1055 Pärnu lastekodu
- Fond ERA.R-14 ENSV Haridusministeerium
- Fond EAA.5467 Pärnu VIII 8-klassiline Kool

Kirjandus

- Ball, M, Alan. (1994). And Now My Soul Is Hardened: Abandoned Children in Soviet Russia, 1918-1930. Berkeley: University of California Press.
- Bronfenbrenner, Urie. Condry, John C. (1970). Two Worlds of Childhood: U.S and U.S.S.R. New York: Russell Sage Foundation.
- De la Fe, Loraine. (2013). Empire's Children: Soviet Childhood in the Age of Revolution. Florida: Florida International University.
- Eesti Ministrite Nõukogu määrus üldhariduslike internaatkoolide, lastekodude ja teiste internaatasutuste kohta. (29.06.1984). Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ja Ülemnõukogu ja valitsuse teataja, nr. 23.
- Harwin, Judith. (1996). Children of the Russian State 1917-95. England: Avebury.
- Hion, Ene. (1990). Valged varesed; Saatust ei valita: intervjuud, meenutused, dokumendid, fotod. Tallinn: Olion.
- Hoolekandeseadus. (17.07.1925). Riigi Teataja. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=AKriigiteataja19250717>
- Juurma, Vello. (2014). Helme lastekodu 1947-1963. Pärnu: V. Juurma.
- Kala, Tiina. Kaljundi, Linda. Kreem, Juhan jt. (2012). Eesti ajalugu II. Eesti keskaeg. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut.
- Kelly, Catriona. (2007). Children's World: Growing Up in Russia 1890-1991. New Haven: Yale University Press.
- Lutsoja, Heino. (2008). Sanitaar- ja epidemioloogiateenistuse korraldusest Eesti NSV-s. 120 aastat sanitaarkontrolli Eestis. Konverentsi kogumik. Tallinn.
- Lastekodude põhimäärus. (1941). Hariduse Rahvakomissariaadi ajakiri nr. 30.
- Madison, Bernice Q. (1968). Social Welfare in the Soviet Union. Stanford: Stanford University Press.
- Maripuu, Merje. Siim, Jarmo. (2003). Pärnu lastekodu loomine ja tegevus kuni 1940. aastani. Pärnu muuseumi arhiiv.
- Mitt, Heli. (2005). 130 aastat hariduse andmist Tori koolis. Tori: H. Mitt.
- Mändla, Heino. (1999). Sauga valla koolide ajalugu. Pärnu: H. Mändla.
- Nagel, Veronika (2006). Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940-1991. (Tallinna Ülikool.). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Niinre, Ardo. Liivak, Age-Li. (2009). Saksi mõis, kool ja lastekodu. Tallinn.
- Nove, Alec. (1992). An Economic History of the USSR 1917-1991. London, England ; New York, N.Y., USA : Penguin Books.
- Pärnu Lasteküla veebileht. Kasutatud: 10.05.2019. http://www.parnutugikeskus.eu/?page_id=9
- Pajur, Ago. Tannberg, Tõnu. Vahtr, Lauri. (2005). Eesti ajalugu. VI, Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Tartu: Ilmamaa.
- Rahi-Tamm, Aigi. Salēniece, Irena. (2016). Re-educating teachers: ways and consequences of Sovietization in Estonia and Latvia (1940–1960) from the biographical perspective. Journal of Baltic Studies, Vol. 47, Nr. 4.
- Rahvusarhiiv. Algkoolid. Kasutatud: 10.05.2019 https://www.eha.ee/fondiloend/frames/struc_prop.php?id=364&lid=514
- Rahvusarhiiv. Hoolekanne ja heategevus. Kasutatud: 10.05.2019 http://www.eha.ee/fondiloend/frames/struc_prop.php?id=605&lid=847
- Ransel, David L. (1988). Mothers of Misery: Child Abandonment in Russia. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

- Raudla, Heiki. (2007). Kodaniku raamat. Türi: Saarakiri. Veebiversioon: <http://raulpage.org/kodaniku/hoolekanne.html>
- Raudsepp, Anu. (2005). Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelela üldhariduskoolides 1944-1985. Tartu Ülikooli ajaloo osakond. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Raudsepp, Anu. (2008). Eesti hariduspoliitika nõukogude ajal (1944-1991). Eesti Vabariik 90. Konverentsi kogumik; Pärnu. Toim. Oja, M. Eesti Vabariigi Haridusministeerium.
- Roosileht, Katrin. (2006). Sotsiaalhoolekande institutsionaalsest arengust Euroopas. Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 2004-2005.
- Roosimäe, Lembit jt. (2002). Sindi Gümnaasium 165. Sindi: Sindi Gümnaasium.
- Saarma, Jüri. (1982). Psühhiaatria minevik ja tänapäev. Tallinn: Valgus.
- Siilak, Külliki. (2005). Muutused Eesti tervisekaitse ülesannetes ja korralduses viimase kahe aastakümne jooksul. Tartu Ülikooli Tervishoiu instituut.
- Sirendi, Arvo. (2007). Eesti põllumajandus XX sajandil. II köide. Ülevaade põllumajanduse loost okupatsioonide ajal: aastad 1940-1990. I osa, Inimene ja ühiskond. Tallinn: Põllumajandusministeerium.
- Sotsiaalhoolekande seadus (08.02.1995) <https://www.riigiteataja.ee/akt/12854001>
- Starks, Tricia. (2008). The Body Soviet. Propaganda, Hygiene and the Revolutionary State. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Stolee, Margaret K. (1988). Homeless Children in the USSR, 1917-1957. Soviet Studies, Vol. 40, No. 1.
- Stone, David. Shefstvo – Revolutionary Sponsorship. Kasutatud: 16.04.2019 <http://russiasgreatwar.org/media/homefront/shefstvo.shtml>
- Tamm, Oku. Jänes, Harri. Pihl, Hendrik. (1974). Sanitaaria Eesti NSV-s. Eesti NSV Tervishoiu Ministeerium, Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituut. Tallinn: Valgus.
- Tammeniit, Gea. (1987). Lydia Koidula nimelise Pärnu 2. keskkooli ajalugu aastatel 1960-1985. Diplomitöö. Tartu.
- Treimann, Hans. (2005). Maidla lastekodu aastakümned 1946-2004. Tartu.
- Varju, Peep. (2013). Eesti laste küüditamine Venemaale 14. juunil 1941 kui genotsiidi- ja sõjakuritegu. Valge Raamat.

Ajakirjandus

- Aro, Tiiu. Saava, Astrid. (2008). 120 aastat sanitaarkontrolli Eestis. Eesti Arst, nr. 87.
- Aur, A. (1953). Assamalla Algkooli õppe-katseaias. Nõukogude Õpetaja, nr. 38.
- Dr. Martin Lutheri nimeline lastekodu 112-aastane. (1929). Kaja, nr. 257.
- Eisen, Ferdinand. (1998). Üldise keskkooli ja õppeedukuse probleemid nõukogude võimu aastail. Haridus, nr. 5.
- Feest, David. (2015). Põllumajanduslik tootmine talupoegade: sovhooside ideaalpilt ja tegelikkus 1940. aastate Eestis. Ajalooline Ajakiri, nr. 4.
- Haberman, A. (1945). Nõukogude Eesti õpetajaskond ja tema ülesanded. Nõukogude Kool, nr. 6.
- Karjahärm, Toomas. Sirk, Väino. (2007). Kohanemine ja vastupanu: Eesti haritlaskond 1940-1987. Tallinn: Argo.
- Katus, Kalev. Puur, Allan. (2006). Eesti rahvastikuarengu pöörded. Akadeemia nr. 3.
- Kelder, Harri. (1999). Üldisest koolikohustusest Eestis läbi aegade. Kooliüenduslane, nr. 1.
- Kreepuu, Tiiu. (2011). Tähtpäevakalendri kujunemisest Nõukogude Eestis aastatel 1945–1985, Tuna nr. 2.
- Kui noored seisavad teelahkmel. (1961) Nõukogude Õpetaja nr. 50.
- Kõre, Jüri. (2005). Tähtsaid Eesti Vabariigi hoolekande ajaloost. Sotsiaaltöö nr. 4.
- Leht, Viive. (1987). Lastekodud meie muutuvast ajast. Nõukogude Õpetaja, nr. 49.
- Paabo, L. (1950). Neist sirguvad tublid kommunistid. Nõukogude Kool, nr. 7.
- Pilve, Eli. (2010). "Aga vene ajal pidi iga õpetunne siduma õppematerjali poliitikaga." Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilissalinistlikus Eesti NSVs. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr. 13.
- Rohkem tähelepanu lastekodudele. (1956). Nõukogude Kool nr. 11.
- Rosin, J. (1952). Meie ülesandeks on saavutada lastekodudes kõrge õppeedukus. Nõukogude Kool, nr. 12.

- Šelobjova. M. (1951). Minu tööst noorte kutseta õpetajatega. Nõukogude Kool nr. 2.
- Tammar, Ants. (2001). Sügise muudab päikeselisemaks kasvataja Õie. Õpetajate Leht, nr. 23.
- Tereping, Avo-Rein. (2018). Töökasvatus kui õppimise ja kasvatus vältimatu osa. Õpetajate Leht, 2018.
<http://opleht.ee/2018/03/tookasvatus-kui-oppimise-ja-kasvatuse-valtimatu-osa/>
- Õpetagem noori tööd armastama. (1957). Nõukogude Õpetaja nr. 51.
- Õpetajad ja pedagoogiline perioodika. (1961). Nõukogude Kool nr. 1.
- Õpetajate enesetäiendamise küsimusi. (1957). Nõukogude Kool, nr 5.
- Õpetajate enesetäiendamistöö süsteemikindlale alusele. (1951). Nõukogude Kool nr. 6.

Summary

Pärnu children's home during the Soviet period, 1950-1987.

Living conditions in Pärnu children's home during the Soviet period affected children's everyday life in many ways. The home operated for a long time, starting from its establishment in 1838 all the way to 1987. Since the establishment is currently closed, its services are offered to children without parental care by Pärnu Lastejä Noorte Tugikeskus. This bachelor thesis focused on examining daily life of the children through three areas of activity: food nourishment, hygienic conditions, educational work and children's upbringing. This research paper aimed to find out what problems came up in the day-to-day life of the children's home.

The management of Pärnu children's home was responsible for the proper organization of food nourishment. However, over the years there have been many problems, which negatively influenced children's sustenance. The main shortcomings were the non-fulfillment of official food norms, poor provision of food items from trade network and incidents, where food meant for the children was given to the staff. In quite a few instances the management of the establishment were blamed because they had fulfilled their work obligations poorly. The condition of food nourishment was worse in the 1950s and 1970s when it was more affected from the lack of food items common in Soviet society at that time. Although some improvement of the situation can be seen in the end of the 1980s.

In mitigating the deficiency of food items the subsidiary farm of the home must be evaluated positively. Its aim was to grow garden and livestock produce. In addition, the subsidiary farm was valuable to the children's home because it enabled to expand children's knowledge about agriculture. Nonetheless the farm also had several problems in which the staff of the farm was held accountable. Because of its shortcomings the subsidiary farm was not worth keeping so it was liquidated and instead a smaller garden with the same purpose was established.

The hygienic conditions affected children's appearance therefore compliance to the hygiene rules was under constant supervision. Yet there were a lot of problems. The main problem was the lack of hot water in children's washrooms what greatly hindered children's daily washing. Some shortcomings were caused by poor provision of consumer goods in Soviet society. On the other hand the negligence of the educators played a role in enforcing hygiene rules. The educators had to check children very often, but that was difficult because there were many children to oversee therefore they could not pay enough attention to everyone. The beginning and end of the period is characterized by a deterioration of hygienic conditions. However, in the 1960s and 1970s the conditions have somewhat improved but the situation was still far from good.

The purpose of educational work was to have children obtain an education with good grades and develop positive character traits. The main problem of this area was children's low academic advancement. Getting this to 100% was a difficult task and it put pressure on educators because they were the ones blamed for not being sufficiently demanding concerning children's schoolwork. This, in turn, put pressure on the children to learn as well as possible, which affected them poorly.

Big part of children's upbringing was ideological education through which educators taught children political convictions suitable for communist power. Since ideology was also introduced in schools, that meant children from the home got double the amount of ideological education. Another important aspect of education was the teaching of skills for work, the positive aspect of which is that the children became more independent and responsible. The use of children's assistance in teaching their peers and doing housework also contributed to the development of these characteristics.

The main drawback of the staff of the children's home was that many did not fit the position of educator in their professional education, which contributed to the high mobility of the employees. As a result, the lack of responsibility from educators was more influenced by the fact that the home had no options to take qualified people. In addition, the number of educators in the establishment was much less than the number of children, therefore it was impossible for them to direct and supervise everyone equally. This problem was certainly alleviated by the use of the children's help mentioned previously, which reduced the workload of the educators.

In conclusion, it can be said that the children's living at the Pärnu children's home was negatively influenced by several aspects, both instituted from the institution itself and from the society, which made the everyday life of the establishment difficult. This research focused on one children's home of the Soviet period. In order to get a full overview of the functioning of the home in the Estonian SSR, this topic can be further explored on the example of other children's homes. In addition, the personal perspectives of former employees and children in the homes make it possible to identify similarities and differences with official documentation. Children's homes are linked by the children who have lived in them to the wider society, so their further study is definitely important.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristel Zimmermann

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose bakalaureusetöö “Pärnu lastekodu aastatel 1950-1987”

mille juhendaja on Aigi Rahi-Tamm,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristel Zimmermann

28.05.2019